

Nasilje učenika i roditelja prema nastavnicima i stručnim suradnicima u srednjim školama

Rattinger, Rea

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:426518>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Nasilje učenika i roditelja prema nastavnicima i stručnim suradnicima u srednjim školama

Rea Rattinger

Zagreb, rujan, 2022.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Nasilje učenika i roditelja prema nastavnicima i stručnim suradnicima u srednjim školama

Rea Rattinger

Mentorica:
Prof. dr. sc. Irma Kovčo Vukadin

Izjava o autorstvu rada

Zagreb, rujan, 2022.

Potvrđujem da sam osobno napisala rad Nasilje učenika i roditelja prema nastavnicima i stručnim suradnicima u srednjim školama u Hrvatskoj i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Rea Rattinger

Mjesto i datum: Zagreb, rujan, 2022.

Zagreb, rujan, 2022.

SAŽETAK

Naslov rada: Nasilje učenika i roditelja prema nastavnicima i stručnim suradnicima u srednjim školama

Ime i prezime studentice: Rea Rattinger

Ime i prezime mentorice: Prof. dr. sc. Irma Kovčo Vukadin

Program/modul: Socijalna pedagogija/djeca i mladi

Sažetak rada:

Nasilje učenika i njihovih roditelja prema nastavnicima, stručnim suradnicima i ostalim djelatnicima u odgojno – obrazovnim ustanovama zabrinjavajuća je pojava. Cilj ovog istraživanja bilo je stjecanje uvida u nasilna ponašanja učenika i roditelja prema nastavnicima i stručnim suradnicima u srednjim školama u Hrvatskoj. Specifični ciljevi odnosili su se na utvrđivanje životne prevalencije nasilja prema nastavnicima i stručnim suradnicima, okolnosti u kojima se ono događa te percipirane povode za nasilno ponašanje učenika i roditelja, posljedice i poduzete aktivnosti po doživljenom nasilju te razlike u analiziranim obilježjima između nastavnika i stručnih suradnika. Uzorak sudionika čini 807 nastavnika (75,2%) i stručnih suradnika (24,8%) srednjih škola u Republici Hrvatskoj. Istraživanje je provedeno u online formatu. Dobiveni rezultati pokazuju kako su sudionici istraživanja najčešće doživljavali uvrede i pogrдне riječi ili omalovažavajuće nadimke od učenika (46,4%) te od roditelja (31,8%). Nasilno ponašanje prema sudionicima najčešće je realizirano na satu u učionici (33,8%). Kao najučestalije osobne posljedice nasilnog ponašanja učenika ili njihovih roditelja sudionici navode stres (63,6%), razočarenje (59,1%), osjećaj nezaštićenosti od sustava (55,4%), ljutnju (54,5%) i osjećaj ranjivosti (51,5%). Trećina sudionika vjeruje kako je nasilje koje su doživjeli bilo jednokratni incidenti te ga zbog toga nikome nisu prijavili. Četvrtina sudionika nije prijavila događaj jer ih nije previše uznemirio. U skoro svim analiziranim obilježjima utvrđene su razlike između nastavnika i stručnih suradnika. Dobiveni rezultati imaju znanstvenu vrijednost, praktičnu iskoristivost, mogu poslužiti kao poticaj za provođenje nacionalnog istraživanja na reprezentativnom uzorku sudionika te kao poticaj za stručne diskusije na ovu temu.

Ključne riječi: nasilje učenika, nasilje roditelja, nastavnici, stručni suradnici, srednje škole, Hrvatska

Abstract:

Students and parents' violence against teachers, professional associates and rest of the employees in educational institutions is a worrisome occurrence. The goal of this research was to acquire an insight in students and parents' violent behaviour towards teachers and professional associates in high schools of Croatia. Specific objectives referred to establish a lifetime's prevalence of violence against teachers and professional associates, circumstances it occurs in and perceived causes for students' and parents' violent behaviour, consequences and actions taken according to the experienced violence, also differences in analysed characteristics of violence between teachers and professional associates. 807 high school teachers (75, 2%) and professional associates (24, 8%) in Croatia form the sample of participants. The research analysis was carried out online. Results received show that most often participants experienced insults and swear words or disparaging nicknames coming from students (46,4%) and parents (31,8%). Most often-violent behaviour was realized during classroom lectures (33, 8%). The most common personal consequences of students' and parents' violent behaviour are stress (63.6 %), disappointment (59.1 %), feeling unprotected from the system (55.4), anger (54.5 %) and feeling of vulnerability (51.5 %). One third of the participants considers experienced violent events a onetime incident, consequently decided not to report it. One fourth of the participants did not report a violent act because it did not upset them overly. In almost all the analysed features, differences between teachers and professional associates have been identified. Obtained results have scientific value, practical usability; they can be used as an incentive to implement a nation-wide survey based on the representative sample of participants, also as an incentive for professional discussions on this topic.

Key words: student violence, parent violence, teachers, professional associates, high schools, Croatia

Sadržaj

1. UVOD	1
2. NASILJE PREMA NASTAVNICIMA U ODGOJNO OBRAZOVNOM SUSTAVU	3
2.1. Značaj problema	3
2.2. Mjerenje nasilja prema nastavnicima u obrazovnom sustavu – prikaz postojećih instrumenata .	4
2.3.1. Prevalencija i incidencija nasilja prema nastavnicima	12
2.3.2. Oblici nasilja prema nastavnicima.....	16
2.3.3. Okolnosti doživljenog nasilja.....	21
2.3.4. Posljedice i reakcija na doživljeno nasilje.....	22
3. METODA.....	28
3.1 Cilj istraživanja.....	28
3.2 Svrha istraživanja	28
3.3. Istraživački problemi	28
3.4. Metodološki okvir istraživanja	29
3.4.1. Uzorak sudionika.....	29
3.4.2. Mjerni instrument	30
3.4.3. Način provedbe istraživanja	32
3.4.4. Način obrade podataka	32
4. REZULTATI.....	32
5. DISKUSIJA.....	46
6. ZAKLJUČAK	49
7. LITERATURA.....	51

1. UVOD

Nasilje na radnom mjestu nije nepoznata pojava. Štoviše, Svjetska zdravstvena organizacija (2002) daje nam i njegovu definiciju: „Namjerna upotreba moći, uključuje prijetnje i upotrebu fizičke sile, protiv druge osobe ili grupe, koja može rezultirati narušavanjem fizičkog, mentalnog, duhovnog, moralnog ili socijalnog razvoja. Uključuje verbalno zlostavljanje, *bullying/mobbing*, uznemiravanje i prijetnje“. Škole i obrazovne ustanove, odnosno radna mjesta nastavnika i stručnih suradnika ne padaju nam prvo na pamet kada govorimo o nasilju na radnom mjestu. Nasilje usmjereno protiv nastavnika i stručnih suradnika u školama, noviji je problem s kojim se susreću, a čine ga učenici i njihovi roditelji (Soares i Machado, 2014). Upitamo li majke, očeve, bake i djedove naših prostora, zasigurno će nam ispričati da se odnos te sami nastavnici nekad i danas veoma razlikuju. Od njih možemo čuti priče da se prema nastavnicima odnosilo s velikim strahopoštovanjem, kao i priče da se učenički neposluš fizički kažnjavao. Roditelji nisu preispitali njihove odluke, a kamoli prijetili im, uznemiravali ili ih fizički napadali. Danas je odnos prema nastavnicima drugačiji. Nastavnici, stručni suradnici i drugi djelatnici škole mogu doživjeti različite oblike nasilnih ponašanja od učenika, roditelja ili kolega. Najčešće se radi o nasilnim postupcima učenika prema nastavnicima. Nasilje učenika i njihovih roditelja prema nastavnicima, stručnim suradnicima i ostalim djelatnicima u odgojno – obrazovnim ustanovama zabrinjavajuća je pojava. U Hrvatskoj te cjelokupnoj svjetskoj literaturi nedostaje istraživanja koja se bave ovim problemom ili su ona veoma ograničena (Daniels i sur., 2007; Dzuka i Dalbert, 2007; Fox i Stallworth, 2010). U Hrvatskoj ne postoje sustavnija istraživanja ove teme – jedno istraživanje provedeno je na uzorku 175 nastavnika iz osnovnih i srednjih škola u Zagrebu (Lokmić, Opić i Bilić, 2013), jedno na uzorku 50 učitelja razredne nastave u Zagrebu i Zagrebačkoj županiji (Marčinković, 2018) te jedno na uzorku 451 učenika završnih razreda zagrebačkih srednjih škola (Prpić, 2018). Provedena istraživanja realizirana su uglavnom u okviru izrade diplomskih radova. U svijetu je proveden tek mali broj istraživanja ovog problema (Chen i Astor, 2008; McMahon, Reaves, McConnell i sur., 2014; McMahon, Reaves, McConnell i sur. 2017; Longobardi, Badenes-Ribera, Fabris i sur., 2019; Van der Merwe, Myburgh, Poggenpoel, 2015.; Espelage, Anderman, Brown i sur. 2013). Dzuka i Dalbert (2007) u svom radu pišu o „nasilju prema učiteljima“. Tim izrazom obuhvaćaju različite oblike agresivnih ponašanja usmjerenih prema nastavnicima. Takva ponašanja mogu uključivati verbalno, fizičko agresivno ponašanje ili nanošenje štete osobnoj imovini, a može

biti i kombinacija navedenih ponašanja. U stranoj literaturi nailazimo na podatke koji govore o tome da se prevalencija nasilja prema nastavnicima povećava u cijelome svijetu (Khoury-Kassabri i dr., 2009; Gallagher, 2008).

U ovom diplomskom radu bit će prikazani rezultati istraživanja „Nasilje učenika i roditelja prema nastavnicima i stručnim suradnicima u srednjim školama“. Istraživanje je realizirano kao studentski projekt u okviru predmeta Socijalna patologija I i II na Diplomskom studiju Socijalna pedagogija na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u akademskoj godini 2020./21. U istraživanju su sudjelovale i kolegice Lana Bogović, Ivana Marić, Karla Raguž i Nina Vegše koje su dale pristanak za korištenje rezultata istog u svrhu pisanja diplomskog rada. Cilj istraživanja je stjecanje uvida u nasilna ponašanja učenika i roditelja prema nastavnicima i stručnim suradnicima u srednjim školama u Hrvatskoj, kao i u okolnosti, posljedice i poduzete aktivnosti. Specifičan cilj istraživanja odnosi se na utvrđivanje postojanja razlika u navedenim obilježjima između nastavnika i stručnih suradnika. Ovim radom se nastoji dati doprinos cjelovitijem uvidu u zastupljenost i značajke ovog problema.

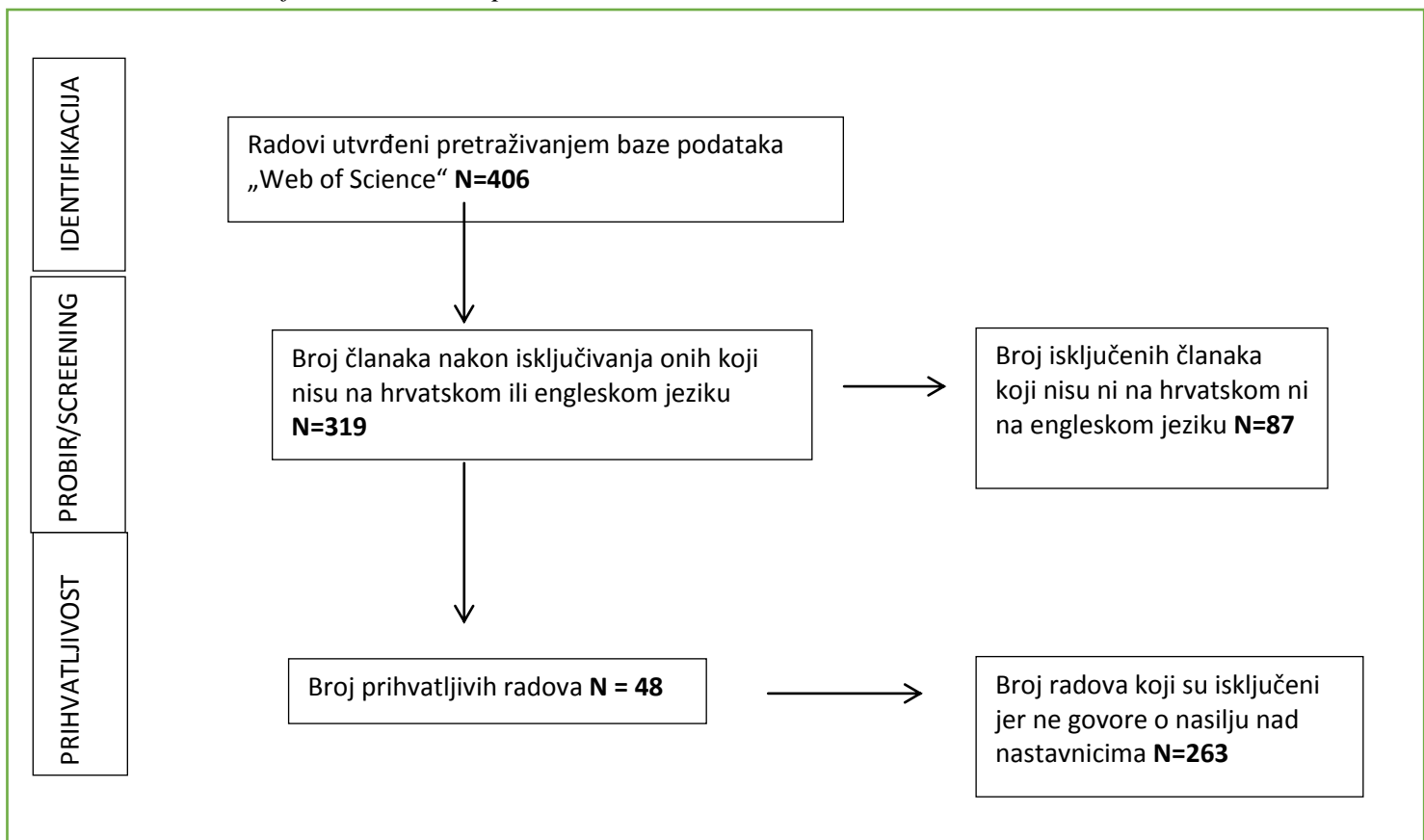
2. NASILJE PREMA NASTAVNICIMA U ODGOJNO OBRAZOVNOM SUSTAVU

2.1. Značaj problema

Nasilje prema nastavnicima u obrazovnom sustavu nije oduvijek plijenilo pozornost istraživača. Promjena u statusu nastavnika u društvu, dovela je do promjene ponašanja učenika i roditelja prema njima. Kako se radi o relativno novom fenomenu ne postoje starija istraživanja na ovu temu. U posljednjih petnaestak godina, broj istraživanja koji se bavi problemom nasilja prema nastavnicima u obrazovnom sustavu značajno se povećao. U svrhu dobivanja uvida u aktualne spoznaje o ovom problemu, napravljen je sustavan pregled inozemne i domaće literature. Za potrebe ovog rada u studenom 2021. pretražena je baza „Web of Science“. Pri selekciji radova korištene su ključne riječi „violence against teachers“. Pretraživani su radovi na hrvatskom i engleskome jeziku, a bili su uključeni svi postojeći radovi zaključno s datumom 3. studenog 2021. godine. Prilikom izbora uzeti su u obzir svi istraživački radovi, članci i publikacije. Izbor članaka relevantnih za temu rada napravljen je prema „PRISMA“ modelu.

Slika 1

Prikaz identificiranih radova po PRISMA modelu

2.2. Mjerenje nasilja prema nastavnicima u obrazovnom sustavu – prikaz postojećih instrumenata

Od ukupno 48 analiziranih radova, u dvadeset devet se prikazuju rezultati kvalitativnih i kvantitativnih istraživanja. Analizirana su četiri rada koji prikazuju rezultate kvalitativne analize te 23 rada koji prikazuju rezultate kvantitativnih istraživanja. Pregled objavljenih radova o nasilju učenika i roditelja prema nastavnicima pokazuje kako ne postoji standardizirani mjerni instrument za istraživanje ove teme kao ni službene statistike koje prate opseg ovog problema. Osim instrumenata koji su kreirani za potrebe pojedinih istraživanja, korišten je i otprije poznat instrument kojim se ispituje nasilje na radnom mjestu „The Violent Incident Form“. Pregledom istraživanja i instrumenata utvrđeno je da neki autori (Berlanda, de Cordova i Pedrazza, 2019) koriste instrument koji su izradili McMahon, Martinez i sur. (2014). Radi se o samoocjenskom instrumentu kojim se nastavnike ispitalo jesu li u proteklih 12 mjeseci doživjeli neki od ponuđenih oblika nasilja. Ponuđeno je bilo 11 odgovora: nepristojne primjedbe, neprimjerene geste, verbalne prijetnje, zastrašivanje, kibernetičko/internetsko nasilje, krađa osobne imovine, oštećivanje osobne imovine, gađanje predmetima, fizički napad koji ne rezultira posjetom liječniku, fizički napad koji rezultira posjetom liječniku, prijetnja oružjem. Odgovori na oblike nasilja imali su dihotomne kategorije. Od onih nastavnika koji su doživjeli neki oblik viktimizacije, zatraženo je da prijave ulogu (npr. učenik, roditelj, kolega, drugi) svakog pojedinca koji se tako ponašao prema njima.

Među radovima koji su pregledani za potrebe pisanja ovog rada, samo su dva koja opisuju istraživanja čiji su sudionici bili učenici. Ta su istraživanja ispitivala samoiskaz učenika o počinjenom nasilju prema nastavnicima (Jauregizar i Ibabe, 2013; Khoury-Kassabri, 2009). Kako bi ispitali nasilna ponašanja prema nastavnicima, Jauregizar i Ibabe (2013) koristile su skale za ispitivanje antisocijalnog ponašanja i odnos prema autoritetu. Antisocijalno ponašanje ispitivano je putem upitnika „The Antisocial and Criminal Behavior Scale A-C“. Skala se sastoji od 20 čestica na koje se daju dihotomni odgovori. Njome se procjenjuje antisocijalno ponašanje i ono ponašanje koje se odnosi na društvene norme, konvencije i kriminalno ponašanje. Kako bi ispitale odnos prema autoritetu, autorice su konstruirale instrument „The Behaviors Toward Authority Figures Scale“. Skala se sastoji od sedam pitanja o fizičkom nasilju („Tijekom svađe s roditeljima barem sam ih jednom gurnuo

ili udario. Nije me briga što će biti s mojim roditeljima. Kada se naljutim zbog nečega vrijeđam ili prijetim roditeljima.“) te psihičkom nasilju prema roditeljima i nastavnicima („Kada se naljutim vrijeđam nastavnika/cu i njegovu/njezinu obitelj: direktno, iza leđa, putem telefona, na internetu, pisanjem po ploči, putem anonimnih poruka. Ismijavam nastavnika/cu, nazivam ju/ga pogrđnim imenima, provociram... Udaram ju/ga tako da izgleda smiješno gurnem ju/ga tako da padne sa stolice..., kritiziram ju/ga, oštećujem ili skrivam njezine/njegove osobne stvari.“). U skalu je uključeno i sedam pitanja o prosocijalnim ponašanjima prema autoritetima („Brinem o njihovoj dobrobiti. Dajem im do znanja da su mi dragi. Lijepo pričam o svojim roditeljima.“ ...).

Khoury-Kassabri i sur. (2009) su u svom istraživanju s učenicima metodom samoiskaza analizirali podatke o počinjenom nasilju prema nastavnicima u posljednjih mjesec dana. Učenici su mogli označiti koliko su puta navedeni oblik nasilja primijenili prema nastavnicima: nikad, jednom ili dva puta, više od tri puta. Upitnikom je bilo obuhvaćeno pet mogućih oblika nasilja: psovanje ili ponižavanje nastavnika, prijetnje, guranje ili gađanje nastavnika, griženje ili korištenje stolice kako bi se naudilo nastavniku te uništavanje nastavničkih osobnih stvari.

U Hrvatskoj ne postoje sustavnija istraživanja koja su se bavila nasiljem učenika prema nastavnicima ili djelatnicima škola. Prpić (2018) je proveo istraživanje povezanosti percepcije nasilnog ponašanja učenika prema nastavnicima s četiri analizirane komponente školske klime. Istraživanje je provedeno na uzorku od 451 učenika završnih razreda zagrebačkih srednjih škola, a percepcija nasilja učenika prema nastavnicima ispitivana je binarnom varijablom „Jeste li vidjeli ili čuli za nasilje učenika nad nastavnicima?“.

Marčinković (2018) te Vukičević, Prpić i Korda (2020) također su istraživali nasilje prema nastavnicima u Hrvatskoj. Njihova istraživanja nisu uvrštena u tablični prikaz (Tablica 1) jer nisu pronađena pretraživanjem baze „Web of Science“. Ipak, ovdje ćemo opisati instrumente korištene u ovim istraživanjima, jer kao što je ranije navedeno, veoma je mali broj istraživanja ovog problema na našim prostorima.

Marčinković (2018) u svome je istraživanju ispitivala nastavnike o doživljenom nasilju. Podatke je prikupljala skalom izloženosti nasilja učenika i roditelja te upitnikom o osjećajima nakon doživljenog nasilja. Skala izloženosti nasilju učenika sastojala se od 14, a skala izloženosti nasilju roditelja od 10 čestica. Ispitanici su procjenjivali koliko su često tijekom svog cjelokupnog radnog staža u školi bili izloženi nekom od navedenih oblika nasilja

(fizičko: gađanje različitim predmetima, udaranje rukom/nogom, guranje na hodniku/u razredu, prijetnja ozljeđivanjem; verbalno: vrijeđanje i ružne riječi, nazivanje pogrđnim imenima, govorenje prostota, vikanje i podizanje tona; relacijsko i prijetnje: širenje lažnih glasina, prijetnja zbog loših ocjena; elektroničko: objavljivanje fotografija na društvenim mrežama, snimanje mobitelom u nezgodnoj situaciji, prijetnja putem društvenih mreža, nazivanje pogrđnim imenima i vrijeđanje putem društvenih mreža). Učestalost vlastite izloženosti takvim ponašanjima označavali su na Likertovoj skali od 5 stupnjeva (1-nikad, 5-više od jednom tjedno).

Pavičić Vukičević, Prpić i Korda (2020) su proširili prethodno prikazano istraživanje na način da su anketirali i nastavnike istih škola u kojima je provedeno istraživanje s učenicima. U objavljenom radu (Pavičić Vukičević, Prpić i Korda, 2020) autori koriste učeničku percepciju postojanja šest nasilnih oblika ponašanja učenika prema nastavnicima. Od učenika je traženo da izraze svoje slaganje s tvrdnjama o nasilnim praksama između učenika i učenika prema nastavnicima (primjer tvrdnje: U ovoj školi učenici nastavnike nazivaju pogrđnim imenima). Nasilna ponašanja koja su analizirana bila su: „nazivanje pogrđnim imenima, loše ponašanje, izjave o udaranju, izazivanje, pokazivanje uvredljivih gesta i česte svađe između učenika i nastavnika“, a učenici su svoje slaganje sa svakom pojedinačnom tvrdnjom izražavali na skali od 6 stupnjeva od 1 (izrazito se slažem) do 6 (izrazito se ne slažem). Nastavnici su također (na istoj vrsti skale odgovora) iskazivali svoje slaganje s navedenim tvrdnjama te su oni dodatno pitani o iskustvu doživljenih prijetnji od strane učenika, iskustvu fizičkog napada te strahu od ozljeđivanja ili uznemiravanja od strane učenika.

U Tablici 1 prikazani su instrumenti kojima se mjerilo nasilje učenika prema nastavnicima. Radovi prikazani u tablici pronađeni su pretraživanjem baze „Web of Science“.

Tablica 1

Prikaz instrumenata za mjerenje nasilja učenika prema nastavnicima

NASLOV RADA	AUTORI	GODINA	DRŽAVA	UZORAK	INSTRUMENTI
Organisational justice protects against the negative effect of workplace violence on teachers' sleep: alongitudinal cohort study	Gluschkoff K. i sur.	2017.	Finska	4988 nastavnika	Za ispitivanje izloženosti nasilju na radnom mjestu korištena je skala u kojoj su sudionici bili pitani jesu li doživjeli neki od navedenih oblika nasilja (uništavanje imovine, verbalne prijetnje, fizičko nasilje, prijetnje oružjem) u proteklih godinu dana. Odgovori na čestice bili su dihotomnog oblika.

A Circle of Violence: Are Burnout, Disengagement and Self-Efficacy in Non-University Teacher Victims of Workplace Violence New and Emergent Risks?	Acquadro Maran D., Begotti T.	2020.	Italija	472 nastavnika	Korištena je talijanska inačica upitnika „The Violent Incident Form“. U instrumentu su opisane različite vrste nasilja (fizičko nasilje, verbalno nasilje, prijetnje, uhođenje), a sudionici su na skali Likertova tipa određivali koliko su često u posljednjih godinu dana doživjeli navedene vrste nasilja.
Perpetration of Aggressive Behaviors Against Peers and Teachers as Predicted by Student and Contextual Factors	Khoury-Kassabri M.	2012.	Izrael	Istraživanje je provedeno u ukupno 51 škola u Jeruzalemu. Uzorak je činilo 98,3% učenika izabranih škola te 120 nastavnika tih učenika	Korištena je skala učeničke agresije prema vršnjacima i nastavnicima („Student's use of aggressive behaviour toward peers and teachers“) koja je nastala prema uzoru na upitnik korišten u kalifornijskom nacionalnom istraživanju. Upitnik je bio napisan na hebrejskom za židovske i arapskom pismu za arapske učenike. Učenici su na skali Likertova tipa označavali koliko su često u proteklih mjesec dana koristili neke od oblika agresivnog ponašanja (1 – nikad, 2 – jednom ili dva puta, 3 – više od tri puta). Skala je uključivala subskalu koja je ispitivala nasilje prema nastavnicima, a uključivala je različite oblike nasilja (psovanje ili omalovažavanje, prijetnje, udaranje, uništavanje imovine).
Social supports preferred by the teachers when facing school violence	Türküm A. S.	2011.	Turska	345 nastavnika	Za potrebe istraživanja sastavljen je upitnik kojim se ispituje doživljeno nasilje nastavnika. Sudionici su na pitanja odgovarali kratkim odgovorima ili su im bila postavljena pitanja višestrukog odabira
Psychosocial Risks and Violence Against Teachers. Is It Possible to Promote Well-Being at Work?	Berlanda S., de Cordova F., Pedrazza M.	2019.	Italija	686 nastavnika	Prilikom ispitivanja nasilja usmjerenog prema nastavnicima korištena je skala McMahon i sur. (2014). Sudionici su na skali Likertova tipa (1 – nikad, 4 – često) označavali koliko su često u proteklih 12 mjeseci doživjeli neki od oblika nasilja (verbalne prijetnje, uništavanje imovine, fizički napad).
Associations between Teacher- and Student-directed Sexual and Physical Violence in Physical Education	Gråstén A., Kokkonen M.	2020.	Finska	175 nastavnika (samo nastavnici tjelesnog odgoja)	Korišten je modificirani instrument za ispitivanje seksualnog (verbalnog i neverbalnog) uznemiravanja koji se koristio u ranijim istraživanjima uznemiravanja u školskom kontekstu. Unutar skale kojom je ispitivana učestalost verbalnog seksualnog uznemiravanja bile su ponuđene čestice pr.: „Širenje seksualnih tračeva o vama, netko je uvredljivo komentirao vaš spol ili seksualnu orijentaciju ...“. Nastavnicu su učestalost tvrdnji označavali na Likertovoj skali od 1 (nikad) do 5 (gotovo svaki dan). Neverbalno seksualno uznemiravanje mjerilo se

					<p>modificiranom skalom „The Sexual Experiences Questionnaire“.</p> <p>Ispitanicima su bile ponuđene tvrdnje (“Gestured or signaled to you in a sexually charged or suggestive way (e.g., hand signs, body language)”, “Made sounds that you perceived as inappropriate or sexually colored (e.g., shouted after you, whistled, gasped or smacked).” Sudionici su učestalost tvrdnji ocjenjivali na skali od 1 (nikad) do 5 (gotovo svaki dan). Fizičko nasilje ispitivalo se skalom nabrojanih oblika fizičkog nasilja („guranje, udaranje, šamaranje, ili na drugi način fizičko napadanje”), a učestalost se označavala na skali od 1 (nikad) do 5 (gotovo svaki dan).</p>
<p>Student aggression against teachers, stress, and emotional intelligence as predictors of withdrawal intentions among secondary school teachers</p>	<p>Mérida-López S., Extremera N.</p>	<p>2021.</p>	<p>Španjolska</p>	<p>329 nastavnika</p>	<p>Nasilje prema nastavnicima ispitivalo se skalom percipiranog nasilja autora Dzuka i Dalbert (2007). Sudionici su morali označiti jesu li doživjeli neki od navedenih oblika nasilja (uvredljiv govor, prijetnje ili uvrede, uništavanje imovine) u proteklih 15 dana. Odgovori su bili ponuđeni na skali Likertova tipa od tri stupnja (0 – nikad, 2 – nekoliko puta)</p>
<p>Violent and prosocial behavior by adolescents toward parents and teachers in a community sample</p>	<p>Jauregizar J., Ibabe I. Straus M. A.</p>	<p>2013.</p>	<p>Španjolska</p>	<p>687 učenika</p>	<p>Korištena je skala antisocijalnog ponašanja „The Antisocial and Criminal Behaviour Scale A-C“. Skala se sastoji od 20 čestica s dihotomnim odgovorima („Neprikladno odgovaram nadređenima ili autoritetu u radu, učionici ili na ulici“, „Uzmem tuđi bicikl i ne vratim ga“). Jaureguizar i Ibabe (2012) su za potrebe istraživanja sastavili skalu koja ispituje ponašanje učenika prema autoritetu. Ona se sastoji od sedam pitanja o fizičkom i psihičkom nasilju prema roditeljima i nastavnicima („Za vrijeme svađe barem sam ih jednom gurnuo ili udario) te sedam pitanja o prosocijalnom ponašanju prema autoritetima („Brinem se o njenoj/njegovoj dobrobiti). Učestalost navedenih ponašanja učenici su označavali na skali Likertova tipa od 1 (nikad) do 5 (gotovo uvijek).</p>
<p>Teachers Bullied by Students: Forms of Bullying and Perpetrator Characteristics. Violence and Victims</p>	<p>Kauppi, T., Pörhölä, M.</p>	<p>2012.</p>	<p>Finska</p>	<p>215 nastavnika</p>	<p>Za potrebe istraživanja autori su osmislili novi upitnik kojim su ispitivali nasilje prema nastavnicima. Sudionike se pitalo koliko su često doživjeli neki od 22 navedena oblika nasilja (pr. verbalno: neprikladni komentari, ruganje, prijetnje, neverbalno: prijetne geste, izrugujuće oponašanje nastavnikovih gesti, fizičko: krađa ili uništavanje imovine, udaranje) od jednog ili više učenika. Odgovore su davali na skali Likertova tipa (1 – gotovo nikad, 4 –</p>

					gotovo svakodneвно). Oni nastavnici koji su imali iskustvo nasilja odgovarali su na sva pitanja u upitniku, dok oni koji nisu, odgovarali su samo na pet specifičnih pitanja.
Verbal Aggression Against Teacher and Upper Extremity Musculoskeletal Pain	Ceballos, A. G. C., Carvalho, F. M	2020.	Brazil	525 nastavnika	Glavna nezavisna varijabla upitnika bila je verbalna agresija i/ili prijetnje nastavniku u školi. Nastavnike se pitalo jesu li doživjeli takav oblik viktimizacije u posljednjih šest mjeseci. Odgovori su bili dihotomnog tipa.
Addressing violence against teachers: Social- ecological analysis of teachers' perspectives	McMahon i sur.	2020.	SAD	2431 nastavnika	Za potrebe istraživanja osmišljen je novi upitnik. Ispitalo se koliko su često nastavnici doživjeli verbalne i fizičke uvrede, napade te uništavanje imovine. Ponudeno je bilo četiri pitanja otvorenog tipa. („Možete li opisati, u dolje predviđenom prostoru, koji je bio najuznemirujući događaj koji vam se dogodio u vašoj ulozi učitelja?“; "Svojim riječima objasnite zašto mislite da se ovaj incident dogodio."; "Kako je ovaj incident utjecao vaše mišljenje o vašem trenutnom radnom mjestu nastavnika?"; "Molimo da navedete bilo koje druge informacije koje bi mogle biti važne za spomenuti u opisanom incidentu.")
The Effects of Student Violence Against School Employees on Employee Burnout and Work Engagement: The Roles of Perceived School Unsafety and Transformational Leadership	Bass i sur.	2016.	SAD	842 nastavnika	Za ispitivanje nasilja prema školskom osoblju korištena je skala za ispitivanje nasilja učenika Orpinas i Hornea (2004). Sudionici su označavali koliko su često doživjeli određene oblike nasilja (uvrede, prijetnje, fizički napadi, seksualno uznemiravanje) u protekloj školskoj godini (“Od početka školske godine, koliko vas je puta učenik . . . "vrijedao", "prijetio vam", "fizički vas napao" i "napravio vam seksualni komentar ili gestu?“)
Teacher-Targeted Bullying and Harassment in Australian Schools: A Challenge to Teacher Professionalism	Fogelarn i sur.	2019.	Australija	560 školskih djelatnika	Kako bi se ispitalo nasilje učenika prema nastavnicima korištena je skala u kojoj su bili nabrojani različiti oblici nasilnog ponašanja (npr.: psovanje, udaranje, uništavanje osobnih stvari, diskriminirajuće ponašanje, uznemirujući pozivi i poruke..). Ista je skala korištena i za ispitivanje roditeljske agresije.
Respect for Teachers in Relation to Student Violence against Teachers	Pavičić Vukićević, Prpić, Korda	2020.	Hrvatska	451 učenik i 102 nastavnika	Autori koriste učeničku percepciju postojanja šest nasilnih oblika ponašanja učenika prema nastavnicima. Od učenika je traženo da izraze svoje slaganje s tvrdnjama o nasilnim praksama između učenika i učenika prema nastavnicima (primjer tvrdnje: U ovoj školi učenici nastavnike nazivaju pogrdnim imenima). Nasilna ponašanja koja su

					<p>analizirana bila su: „nazivanje pogrđnim imenima, loše ponašanje, izjave o udaranju, izazivanje, pokazivanje uvredljivih gesta i česte svade između učenika i nastavnika“, a učenici su svoje slaganje sa svakom pojedinačnom tvrdnjom izražavali na skali od 6 stupnjeva od 1 (izrazito se slažem) do 6 (izrazito se ne slažem). Nastavnici su također (na istoj vrsti skale odgovora) iskazivali svoje slaganje s navedenim tvrdnjama te su oni dodatno pitani o iskustvu doživljenih prijetnji od strane učenika, iskustvu fizičkog napada te strahu od ozljeđivanja ili uznemiravanja od strane učenika.</p>
<p>Aggression against middle and high school teachers: Duration of victimization and its negative impacts</p>	<p>Moon B., McCluskey J., Morash M.</p>	<p>2019.</p>	<p>SAD</p>	<p>1236 nastavnika</p>	<p>Nastavnike se pitao jesu li doživjeli neki od navedenih oblika nasilja u proteklih godinu dana. Odgovori na pojedine tipove nasilja bili su dihotomnog tipa. Pri ispitivanju jesu li u proteklih godinu dana bili žrtvom krađe ili uništavanja imovine, sudionicima je postavljeno pitanje „Jeste li u proteklih godinu dana doživjeli krađu ili oštećenje imovine?“. Odgovor je bio dihotomnog tipa. Seksualno uznemiravanje ispitivano je skalom u kojoj se sudionike pitalo jesu li u proteklih godinu dana doživjeli neželjeno dodirivanje, nazivanje pogrđnim imenima i/ili opscenim gestama. Verbalno nasilje ispitivalo se skalom u kojoj su bili navedeni oblici verbalnog nasilja (uvrede, vikanje, izrugivanje). Odgovori su bili dihotomnog tipa. Ne fizička kontaktna agresija ispitivala se skalom u kojoj su bili ponuđeni oblici takvog tipa nasilja primjerice: gađanje predmetima, udaranje predmetima, uništavanjem imovine. Odgovori su, također, bili dihotomnog tipa.</p>
<p>Assault Deterrents and Educators' Risk of Physical Assault: A Case–Control Study</p>	<p>Feda D. M. i sur.</p>	<p>2020.</p>	<p>SAD</p>	<p>290 nastavnika</p>	<p>Sudionici su bili ispitivani o fizičkom i ne fizičkom nasilju koje su doživjeli u proteklih 12 mjeseci.</p>
<p>Violence Against Teachers: Prevalence and Consequences</p>	<p>Wilson C. M., Douglas K. S., Lyon D. R.</p>	<p>2010.</p>	<p>SAD</p>	<p>731 nastavnik</p>	<p>Kako bi se ispitala prevalencija nasilja kod nastavnika korištena je skala izrađena za ovo istraživanje. Sudionicima je bilo zadano da označe ako su doživjeli neki od navedenih oblika nasilja te da na skali označe koliko se često viktimizacija dogodila u posljednjih godinu dana kao i za vrijeme cijele njihove profesionalne karijere. Odgovori su bili ponuđeni na skali Likertova tipa.</p>
<p>School-Based Victimization of Teachers in Korea: Focusing on Individual</p>	<p>Moon B., Mc Cluskey J.</p>	<p>2014.</p>	<p>Koreja</p>	<p>996 nastavnika</p>	<p>Nastavnici su pitani koliko su često doživjeli različite vrste viktimizacije kao što su verbalne prijetnje/zlostavljanje, ne fizički</p>

and School Characteristics					kontakt, agresivno ponašanje, internetsko nasilje, seksualno zlostavljanje, maltretiranje, fizički napad i krađe od strane učenika tijekom u protekle dvije godine. Odgovori su bili ponudeni na skali Likertova tipa.
Recurrence of Violence Against Teachers: Two-Year Follow-Up Stud	Melanda F. N. i sur.	2019.	Brazil	430 nastavnika	Kako bi se ispitalo nasilje učenika prema nastavnicima u proteklih 12 mjeseci sudionicima je bilo postavljeno pitanje „Jesu li vam se učenici rugali ili vas ponižavali?“ Odgovor na pitanje bilo je dihotomnog tipa.
Importation and deprivation factors influencing teacher- targeted aggression among secondary school students in Germany: A multilevel analysis	Beckmann L. i sur.	2019.	Njemačka	5673 učenika	U ovom istraživanju, vertebralna agresija mjerena je sljedećim stavkama: „U posljednjih 12 mjeseci vrijeđao sam učitelja“, „U zadnjih 12 mjeseci verbalno sam prijetio učitelju“. Fizička agresija mjerila se tako da su bila postavljena pitanja: „U posljednjih 12 mjeseci nasrnuo sam ili gurnuo učitelja“, „U zadnjih 12 mjeseci sam rukom/šakom udario učitelja“, „U posljednjih 12 mjeseci, udario sam učitelja s nekim predmetom“. Odgovori su bili ponudeni na skali Likertova tipa od 1 - nikad do 5 - više od deset puta.
An Exploratory Study of Violence and Aggression Against Teachers in Middle and High Schools: Prevalence, Predictors, and Negative Consequences	Moon B., McCluskey J.	2018.	SAD	1628 nastavnika	Sudionici su bili upitani jesu li doživjeli različite vrste viktimizacije od učenika i/ili njihovih roditelja u školi u proteklih godinu dana. Fokus je bio na viktimizaciju u obliku krađe ili oštećenja imovine, fizičkog napada, seksualnog uznemiravanja, verbalnog zlostavljanja i beskontaktno agresije. Odgovori za svaki od oblika viktimizacije bio je dihotomnog oblika.
An Exploratory Analysis of Cyber-Harassment of K-12 Teachers by Parents in Public School Settings	Foley C. i sur.	2014.	SAD	5700 nastavnika	Od ispitanika je zatraženo da odgovore je li im roditelj učenika ikada poslao <i>e-mail</i> u kojem mu je prijetio ozljedom ili im slao <i>e-mail</i> -ove uznemirujućeg sadržaja. Ponudeni odgovori bili su dihotomnog tipa.
Risk of physical assault against school educators with histories of occupational and other violence: A case-control study	Nachreiner i sur.	2012.	SAD	6469 nastavnika	Sudionicima su bili objašnjene različite vrste nasilja (verbalno, fizičko, beskontaktno) te su na skali Likertova tipa od 4 stupnja (1 – nikad, 4 – 10 i više puta) morali označiti koliko su često u proteklih godinu dana doživjeli neku od navedenih vrsta viktimizacije.

2.3.1. Prevalencija i incidencija nasilja prema nastavnicima

Prevalencija i incidencija nasilja učenika i roditelja prema nastavnicima koje su dobivene istraživanjima uključenim u ovu analizu, prikazane su u Tablici 2. Od ukupno 23 kvantitativna istraživanja koja su uključena u analizu, u ovoj ih je tablici prikazano 14. U ostalim radovima nisu prikazani rezultati prevalencije niti incidencije nasilja prema nastavnicima. Osim podataka istraživanja koja su dobivena pretraživanjem baze podataka, u ovom pregledu su uključeni i podatci ranijih istraživanja kako bi se dobio detaljniji pregled podataka prevalencije i incidencije nasilja prema nastavnicima u svijetu u proteklih dvadesetak godina. Ti podatci nisu tablično prikazani.

Dinkes i sur. (2007) svojom su studijom provedenom u akademskoj godini 2003. - 2004. ustanovili da je više od 250 tisuća nastavnika (7% od ukupno ispitanih) doživjelo prijetnje i/ili napade od strane učenika. Ovi autori u svom radu navode i rezultate drugih izvješća koji su pokazali da je 7% osnovnoškolskih i 8% srednjoškolskih nastavnika doživjelo nasilje koje je rezultiralo ozljedom. Sveukupno je 6% nastavnika koji predaju učenicima od predškolskog do srednjoškolskog uzrasta (*K-12 teachers*) bilo fizički napadnuto u školama. Institute of Education Sciences (IES) (2009) navodi da je 11% ravnatelja u školama prijavilo verbalno nasilje učenika prema njihovim nastavnicima.

Prema rezultatima studije provedene u Sjedinjenim Američkim Državama, 9% nastavnika navodi da je primalo prijetnje ili fizičke napade njihovih učenika (Devoe i sur., 2005). U studiji provedenoj u Izraelu (N = 16,604) (Khoury-Kassabri, Astor i Benbenishty, 2009), utvrđeno je da je 14% učenika priznalo da su ponižavali svojeg nastavnika, gotovo 7% uništavalo je nastavničku imovinu, a gotovo 4% ih je tuklo, gurnulo ili stolicom udarilo nastavnika. Steffgen i Ewen (2007) pronašli su isti udio (4%) fizičke agresije učenika i nastavnika u Luksemburgu. Kao i u istraživanju nasilja djeteta prema roditeljima „Child-to-parent violence“ (CPV), prijavljeno je da dječaci koriste fizičko nasilje nad nastavnicima češće nego djevojčice (Khoury-Kassabriet i sur., 2009). Prema izvješću iz 1997. godine, u Francuskoj se fizičko nasilje nad nastavnicima smatralo vrstom dokazivanja snage ili pokušaja fizičke dominacije (Kane, 2008). U drugoj studiji Fuchsa i sur. (1996) provedenoj u Njemačkoj, navedeno je da su verbalne prijetnje češće u odnosu na stopu fizičkog nasilja. Isto tako, prema njihovom nacionalnom istraživanju, Steffgen i Ewen (2007) istaknuli su da je 23,9% nastavnika bilo žrtvom verbalnih napada, dok je 4% bilo žrtvom fizičkog napada. U

istraživanju s manjim brojem sudionika, koje su u Engleskoj proveli Martin i sur. (2008) utvrđeno je da 68,3% nastavnika doživljava fizičko nasilje tijekom svoje karijere u obliku ugriza, guranja ili bacanja nekih predmeta na njih. U Portugalu su rezultati opsežne studije pokazali da je 18% nastavnika imalo je iskustvo fizičkog ili psihičkog nasilja unutar ili u blizini škole, a 8% reklo je da su takvi incidenti snažno utjecali na obavljanje njihova posla (DECO, 2006).

Roditeljska se agresija očituje u verbalnim i pisanim prijetnjama (licem-u-lice, pozivi, *mail*). *Cyber* nasilje čest je oblik agresivnog ponašanja odraslih prema odraslima (National Conference of State Legislatures, 2011). Horowitz (2009) je svojim istraživanjem otkrio da je 45% sudionika osnovnih i srednjih škola u Pennsylvaniji primilo *e-mail* koji je bio pisani oblik uznemiravanja. Rezultati su otkrili da je otprilike svaki treći nastavnik primao *e-mail*-ove roditelja koji su bili uznemirujući. Ukupni rezultat istraživanja pokazao je da je oko 10% nastavnika doživjelo uznemiravanje putem *e-mail*-a od strane roditelja.

McMahon i sur. (2014) u svom su radu prikazali rezultate incidencije nasilja prema nastavnicima. Rezultati pokazuju da je čak 80% nastavnika izjavilo je da je doživjelo neki oblik nasilja, a 94% počinitelja tog nasilja bili su učenici. Više od pola sudionika, navelo je kako su nasilje istovremeno doživljavali od učenika i njihovih roditelja. Velik je postotak onih nastavnika, čak 72% koji su doživjeli uznemiravanje, 50% izjavljuje da su bili žrtve krađe ili uništavanja imovine, dok je 44% bilo žrtva fizičkog nasilja.

Longbardi i sur. (2018) napravili su meta-analizu radova do tada napisanih na temu nasilja prema nastavnicima kako bi napravili sustavan pregled prevalencije ovog problema. Rezultati meta-analize pokazali su da se prevalencija bilo koje vrste nasilja prema nastavnicima unazad dvije godine kretala od 20% do 75%. Ukupno gledajući, nalazi pokazuju visok postotak nasilja usmjerenog prema nastavnicima, posebno kada se u obzir uzmu svi oblici nasilne viktimizacije. Autori (Longbardi i sur. 2018) sugeriraju da je viktimizacija nastavnika rastući, međunarodni problem te navode da je potrebno raditi na suradnji osoba koji imaju utjecaj i stručnjaka iz prakse pri kreiranju zakona i pravilnika u svrhu njihove zaštite.

Tablica 2

Prikaz rezultata prevalencije i incidencije nasilja prema nastavnicima

NASLOV RADA	AUTORI	GODINA	DRŽAVA	UZORAK	PREVALENCIJA I INCIDENCIJA
Organisational justice protects against the	Gluschkoff K. i sur.	2017.	Finska	4988 nastavnika	Rezultati istraživanja pokazuju da je 24% svih učitelja osnovnih i srednjih škola doživjelo verbalne

negative effect of workplace violence on teachers' sleep: a longitudinal cohort study					(20%) i fizičke prijetnje (9%). Rezultati pokazuju kako su češće (ne)verbalne prijetnje (70%) nego fizičke (31%). Nasilje na poslu značajno utječe na kvalitetu sna.
A Circle of Violence: Are Burnout, Disengagement and Self-Efficacy in Non-University Teacher Victims of Workplace Violence New and Emergent Risks?	Acquadro Maran D., Begotti T.	2020.	Italija	472 nastavnika	U ovom istraživanju 58% ispitanih doživjelo je psihičko ili fizičko nasilje u posljednjih 12 mjeseci. 14% nastavnika navodi da su psihičko ili fizičko nasilje doživjeli barem jednom u cjelokupnom radnom stažu. Navode kako su počinitelji djela fizičke agresije prema nastavnicima u 57% slučajeva učenici, a u 20% roditelji učenika. Od ukupnog broja ispitanih 24% navodi da su bili žrtve verbalnog nasilja u posljednjih 12 mjeseci. U cjelokupnom radnom stažu 44% ispitanih doživjelo je verbalno nasilje. Počinitelji verbalnog nasilja prema nastavnicima su u 19% slučajeva učenici, a u 33% roditelji učenika.
Perpetration of Aggressive Behaviors Against Peers and Teachers as Predicted by Student and Contextual Factors	Khoury-Kassabri M.	2012.	Izrael	Istraživanje je provedeno u ukupno 51 škola u Jeruzalemu. Uzorak je činilo 98,3% učenika izabranih škola te 120 nastavnika tih učenika	Rezultati istraživanja pokazuju da je 15,5% učenika bilo prijavljeno školskoj službi zbog nasilnog ponašanja prema nastavnicima u posljednjih mjesec dana.
Social supports preferred by the teachers when facing school violence	Türküm A. S.	2011.	Turska	345 nastavnika	Sudionici istraživanja su navodili da su doživljavali različite oblike nasilja od učenika i to najviše ogovaranje (4,4%), ismijavanje (2,8%), optuživanje, klevetanje i pisanje ružnih poruka vidljivih svima (1,7%).
Psychosocial Risks and Violence Against Teachers. Is It Possible to Promote Well-Being at Work?	Berlanda S., de Cordova F., Pedrazza M.	2019.	Italija	686 nastavnika	Rezultati ovog istraživanja pokazali su da je 84,8% ispitanih nastavnika doživjelo neki oblik nasilja u školi u posljednjih 12 mjeseci. Najčešći oblik nasilja bilo je uznemiravanje (80,6%), a slijede ga fizički napad (48,5%) i uništavanje imovine (35,9%). Najčešće prijavljen oblik nasilja od strane učenika je prijetnja, neprimjerene primjedbe te bacanje predmeta na nastavnike.
Associations between Teacher- and Student-directed Sexual and Physical Violence in Physical Education	Grástén A., Kokkonen M.	2020.	Finska	175 nastavnika (samo nastavnici tjelesnog odgoja)	Gotovo 4% nastavnika tjelesne i zdravstvene kulture izjavilo je da je doživjelo fizičko nasilje, 5,2% neverbalno seksualno uznemiravanje od strane svojih učenika nekoliko puta godišnje, a 0,6% je izjavilo da je doživjelo verbalno seksualno uznemiravanje na mjesečnoj razini.

Violent and prosocial behavior by adolescents toward parents and teachers in a community sample	Jauregizar J., Ibabe I. Straus M. A.	2013.	Španjolska	687 učenika	Uspoređujući ponašanje prema roditeljima i učiteljima, postotak dječaka koji su bili fizički nasilni prema nastavnicima je 13% dok je 56% ispitanih dječaka psihički zlostavljalo nastavnike.
Verbal Aggression Against Teacher and Upper Extremity Musculoskeletal Pain	Ceballos, A. G. C., Carvalho, F. M	2020.	Brazil	525 nastavnika	Prevalencija verbalne agresije prema nastavnicima u školi u posljednjih šest mjeseci bila je 56,4%. U 76,9% slučajeva počinitelji te agresije bili su učenici.
Teacher-Targeted Bullying and Harassment in Australian Schools: A Challenge to Teacher Professionalism	Fogelarn i sur.	2019.	Australija	560 školskih djelatnika	U posljednjih 12 mjeseci 71,4% sudionika doživjelo je neki od oblika nasilne viktimizacije. Učenici prema nastavnicima najviše vrše verbalnu agresiju. 28,6% učenika psovalo je nastavnike, a neprimjerene komentare nastavnicima upućivalo je njih 25,5%. Postoci su nešto niži kada se govori o fizičkoj agresiji učenika prema nastavnicima. Učenici su udarili 10% ispitanih nastavnika u posljednjih godinu dana, 12,5% učenika uništavalo je nastavničku imovinu, a 16,6% ugrožavalo je nastavnički osobni prostor. Roditelji kao oblik nasilja najviše koriste omalovažavanje (15,2%). Fizički napadi roditelja prema nastavnicima su rijetki (1,1%).
Aggression against middle and high school teachers: Duration of victimization and its negative impacts	Moon B., McCluskey J., Morash M.	2019.	SAD	1236 nastavnika	Između dvije točke mjerenja, 40% nastavnika je bilo žrtva krađe ili uništavanja imovine, a 13% ih je bilo žrtvom u oba vala mjerenja. Žrtvom seksualnog uznemiravanja bilo je 16% nastavnika (5% u jednoj od točki mjerenja, 3% u obje točke). Verbalnu agresiju u obje točke mjerenja doživjelo je 30% ispitanika. Ne fizičku kontaktnu agresiju doživjelo je 15% nastavnika u jednoj od točki mjerenja, odnosno 19% u obje točke.
Violence Against Teachers: Prevalence and Consequences	Wilson C. M., Douglas K. S., Lyon D. R.	2010.	SAD	731 nastavnik	Istraživanje pokazuje da je 80% nastavnika doživjelo neku vrstu nasilja barem jednom u svojoj karijeri.
Importation and deprivation factors influencing teacher- targeted aggression among secondary school students in Germany: A multilevel analysis	Beckmann L. i sur.	2019.	Njemačka	5673 učenika	Sveukupno, 10,9% učenika bilo je verbalno agresivno prema nastavnicima u posljednjih godinu dana.

An Exploratory Study of Violence and Aggression Against Teachers in Middle and High Schools: Prevalence, Predictors, and Negative Consequences	Moon B., McCluskey J.	2018.	SAD	1628 nastavnika	44% od ukupnog broja ispitanika doživjelo je verbalno nasilje, a 34% imalo je iskustvo ne fizičke agresije unazad godinu dana. U istom razdoblju, 8% nastavnika barem je jednom doživjelo fizički napad, a 11% je imalo iskustvo seksualnog uznemiravanja.
An Exploratory Analysis of Cyber-Harassment of K-12 Teachers by Parents in Public School Settings	Foley C. i sur.	2014.	SAD	5700 nastavnika	Manje od 10% ispitanih nastavnika izjavilo je da ih je roditelj učenika uznemiravao putem elektronske pošte. Manje od 1% (0,4%) doživjelo je prijetnju fizičkim napadom putem elektroničke pošte. 1 od 10 sudionika imao je iskustvo nekog oblika internetskog uznemiravanja u karijeri.

2.3.2. Oblici nasilja prema nastavnicima

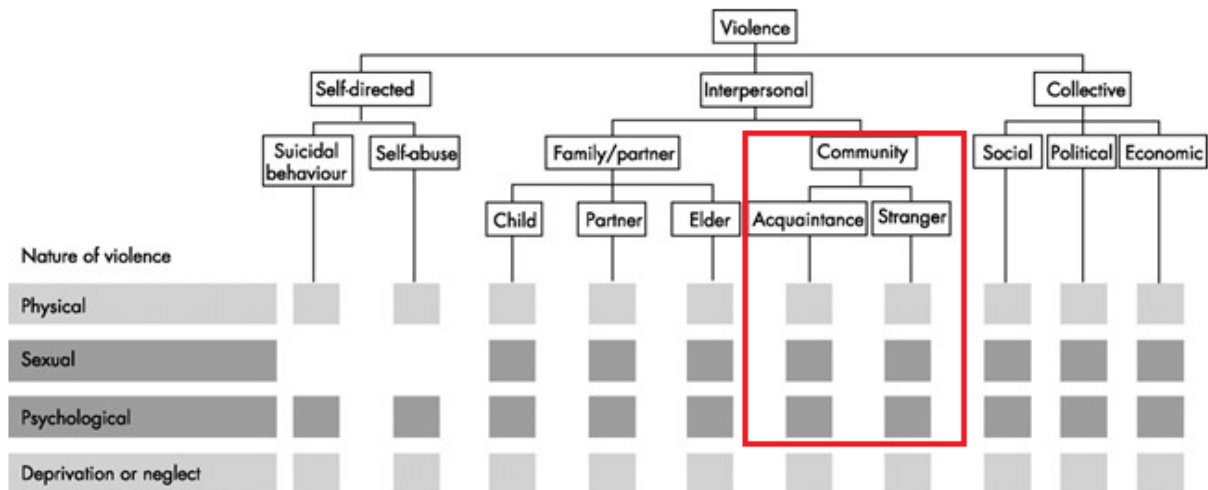
Kada govorimo o nasilju općenito, možemo reći da je ono proizašlo iz različitih izoliranih ili simultanih ponašanja (Jevtić, Perković i Stanković, 2014). Ponašanja se mogu ostvariti u obliku fizičkog, emocionalnog, psihološkog ili relacijskog nasilja. Fizička agresija uključuje nanošenje fizičke štete žrtvi, dok se verbalno nasilje ostvaruje kroz vikanje, širenje glasina i dr. (Lansford i sur., 2012). Kako bi obuhvatili više vrsta agresivnog ponašanja, neki autori (Kauppi i Porhola, 2012) koriste izraze poput „maltretiranje“, „viktimizacija“, „uznemiravanje“. Nasilje protiv nastavnog osoblja ide od nepoštovanja, *bullying*-a, verbalnih prijetnji, krađa, uništavanja imovine do fizičkog napada (American Psychological Association, Center for Psychology in Schools and Education, n.d.).

Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) 1996. godine donosi rezoluciju kojom je nasilje proglašeno vodećim javno zdravstvenim problemom. Razvijena je tipologija nasilja koja karakterizira različite vrste nasilja i njihovu međusobnu povezanost (Slika 2). U kontekstu nasilja prema nastavnicima važna nam je definicija interpersonalnog nasilja. Specifično, podvrsta interpersonalnog nasilja, nasilje u zajednici (*community violence*). Nasilje u zajednici je nasilje između pojedinaca koji nisu u krvnom srodstvu i koji se mogu, ali ne moraju otprije poznavati. Stoga, u ovu grupu nasilja spadaju djela poput: mladenačkog nasilja, nasumična djela nasilja, silovanja ili seksualnog napada osoba koje žrtva otprije ne poznaje.

Također, u ovu skupinu pripadaju i djela kao što su nasilje u ustanovama i institucijama poput škola, radnih mjesta te staračkih domova.

Slika 2

Tipologija nasilja prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji

Kauppi i Pörhölä (2012) su, temeljem rezultata provedenog istraživanja, zaključili da učitelji mogu biti uznemiravani neverbalnim načinima agresije poput: izrugivanja njihovih gesta, podrugljivo ismijavanje te oponašanje njihovih karakterističnih značajki. Istraživači ove oblike smatraju neizravnim oblicima agresivnog ponašanja. Također, u to su uključena i ponašanja poput sabotiranja rada (npr. konstantnim remećenjem mira i radne atmosfere u učionici), odbijanje suradnje i ignoriranje učitelja (De Wet, 2010).

Prethodne studije također su pokazale da nastavnici mogu biti viktimizirani zastrašivanjem od strane učenika (Terry, 1998), spolnim uznemiravanjem (Robinson, 2000), vandalizmom te uništavanjem ili krađom imovine učitelja (Dzuka i Dalbert, 2007).

Najčešći oblici nasilja su verbalno nasilje i prijetnje, dok je fizičko prisutno, no rjeđe. To potvrđuje više istraživanja, poput onih iz Minnesote, Pennsylvanije, Virginije, Kanade, Južne Koreje (Tiesman i sur. 2013; Gregory, Cornell i Fan, 2012; Wilson, Duglas i Lyon, 2011; Moon i McCluskey, 2016).

Rezultati istraživanja koje je provela Marčinković (2018) pokazali su da fizičko nasilje u školi nije zastupljeno u velikoj mjeri. Udaranje je oblik nasilja koji učenici izbjegavaju, kako autorica navodi: „...jer su tu posljedice najvidljivije.“. Najčešći oblik fizičkog nasilja je

guranje na hodniku ili u učionici. Rezultati ovog istraživanja ne poklapaju se u potpunosti s onima dobivenim u istraživanju Bilić (2016) gdje se pokazalo kako su nastavnici najčešće žrtve gađanja predmetima, guranja i udaranja. Rezultati ukazuju da je verbalno nasilje puno više zastupljeno u odnosu na fizičko. U skladu s ostalim istraživanjima ove teme, najzastupljeniji su oblici: vrijeđanje, nazivanje pogrđnim imenima, psovanje, vikanje.

Prpić i Korda (2020) u svoje su istraživanje uključili učenike i nastavnike. Rezultati njihovog istraživanja pokazali su da se učenici uglavnom ne slažu sa postojanjem fizičkog nasilja prema nastavnicima poput udaranja, lošeg ponašanja ili pokazivanja uvredljivih gesta prema njima. Učenici se slažu da se nastavnike naziva pogrđnim imenima, da su česte svađe učenika i nastavnika te su prepoznali česte provokacije prema nastavnicima. Zaključak rezultata je da učenici u većoj mjeri ne prepoznaju ispitane oblike nasilja prema nastavnicima. Rezultati nastavnika na skali doživljenog nasilja pokazuju kako se najmanje slažu s tvrdnjama koje ispituju fizičke oblike nasilja (fizički napad, prijetnja ozljedom, strah od ozljede, uznemiravanje), dok kod verbalnih oblika (izazivanje, nazivanje pogrđnim imenima, loše ponašanje prema njima) izražavaju veći stupanj slaganja.

Foley i sur. (2015) istraživali su internetsko nasilje roditelja prema nastavnicima od predškolskog do srednjoškolskog uzrasta (*K-12 teachers*). Njihovo istraživanje bavilo nasiljem prema nastavnicima putem interneta, konkretno elektronske pošte. S obzirom na činjenicu da živimo u informatičkom dobu i većina toga, a posebno u pandemijskom razdoblju događa se „*online*“, neobično je da ne postoji više radova koji se bave ovom vrstom nasilja prema nastavnom osoblju.

U literaturi, agresija roditelja prema učiteljima nije tema od značajnijeg interesa (May i sur., 2010). Roditeljska se agresija očituje u verbalnim i pisanim prijetnjama (licem-u-lice, pozivi, *mail*). *Cyber* nasilje čest je oblik agresivnog ponašanja odraslih prema odraslima (National Conference of State Legislatures, 2011). Internetsko nasilje (*cyberbullying*), nasilje je koje se prema osobi ili skupinama osoba vrši upotrebom digitalnih tehnologija. Ono može biti putem društvenih mreža, platformi za slanje poruka, igranje igrica ili preko mobilnih telefona. To je ponavljajuće ponašanje koje za cilj ima zastrašivanje, sramoćenje ili vrijeđanje osobe koja je žrtva. Primjeri *cyber* nasilja su: širenje laži, postavljanje neugodnih fotografija ili videozapisa nekoga na društvenim medijima, slanje prijetećih poruka, slika ili videozapisa putem platformi za razmjenu poruka, lažno predstavljanje te slanje zlonamjernih poruka u ime osobe za koju se netko predstavlja (UNICEF, 2022). Istraživanje je provedeno prije više od 10 godina, pa bi s obzirom na ubrzan napredak tehnologije i korištenja različitih internetskih

platformi bilo zanimljivo vidjeti recentnije podatke. Sada možemo samo pretpostaviti da bi ponovnim ispitivanjem uznemiravanja, prijetnji i ostalih oblika verbalnog nasilja putem elektroničke pošte, ali i različitih popularnih društvenih mreža, danas postotak bio znatno veći.

Tablica 3 daje prikaz koja se vrsta nasilja ispitivala u pojedinom istraživanju. Kao što je vidljivo, autori su svojim istraživanjima obuhvaćali više oblika nasilja. Možemo primijetiti kako su internetsko nasilje te seksualno uznemiravanje najmanje istraživani oblici nasilja učenika prema nastavnicima.

Tablica 3

Prikaz istraživanih oblika nasilja prema nastavnicima

NASLOV RADA	AUTORI	GODINA	DRŽAVA	UZORAK	VRSTA ISTRAŽIVANOG NASILJA				
					FIZIČKO	VERBALNO	NE FIZIČKO	INTERNETSKO	SEKSUALNO UZNEMIRAVANJE
Organisational justice protects against the negative effect of workplace violence on teachers' sleep: alongitudinal cohort study	Gluschkoff K. i sur.	2017.	Finska	4988 nastavnika	+	+			
A Circle of Violence: Are Burnout, Disengagement and Self-Efficacy in Non-University Teacher Victims of Workplace Violence New and Emergent Risks?	Acquadro Maran D., Begotti T.	2020.	Italija	472 nastavnika	+	+	+		
Perpetration of Aggressive Behaviors Against Peers and Teachers as Predicted by Student and Contextual Factors	Khoury-Kassabri M.	2012.	Izrael	Istraživanje je provedeno u ukupno 51 škola u Jeruzalemu. Uzorak je činilo 98,3% učenika izabраниh škola te 120 nastavnika tih učenika	+	+	+		
Social supports preferred by the teachers when facing school violence	Türküm A. S.	2011.	Turska	345 nastavnika	+	+			+
Psychosocial Risks and Violence Against Teachers. Is It Possible to Promote Well-	Berlanda S., de Cordova F.,	2019.	Italija	686 nastavnika	+	+	+		

Being at Work?	Pedrazza M.									
Associations between Teacher- and Student-directed Sexual and Physical Violence in Physical Education	Gråstén A., Kokkonen M.	2020.	Finska	175 nastavnika (samo nastavnici tjelesnog odgoja)	+	+				+
Student aggression against teachers, stress, and emotional intelligence as predictors of withdrawal intentions among secondary school teachers	Mérida-López S., Extremera N.	2021.	Španjolska	329 nastavnika	+		+			
Violent and prosocial behavior by adolescents toward parents and teachers in a community sample	Jauregizar J., Ibabe I. Straus M. A.	2013.	Španjolska	687 učenika	+	+				
Teachers Bullied by Students: Forms of Bullying and Perpetrator Characteristics. Violence and Victims	Kauppi, T., Pörhölä, M.	2012.	Finska	215 nastavnika	+	+	+			
Verbal Aggression Against Teacher and Upper Extremity Musculoskeletal Pain	Ceballos, A. G. C., Carvalho, F. M	2020.	Brazil	525 nastavnika	+					
Addressing violence against teachers: Social- ecological analysis of teachers' perspectives	McMahon i sur.	2020.	SAD	2431 nastavnika	+	+				
The Effects of Student Violence Against School Employees on Employee Burnout and Work Engagement: The Roles of Perceived School Unsafety and Transformational Leadership	Bass i sur.	2016.	SAD	842 nastavnika	+	+				+
Teacher-Targeted Bullying and Harassment in Australian Schools: A Challenge to Teacher Professionalism	Fogelarn i sur.	2019.	Australija	560 školskih djelatnika	+	+	+	+		
Respect for Teachers in Relation to Student Violence against Teachers	Pavičić Vukićević, Prpić, Korda	2020.	Hrvatska	451 učenik i 102 nastavnika	+	+				
Aggression against middle and high school teachers: Duration of victimization and its negative impacts	Moon B., McCluskey J., Morash M.	2019.	SAD	1236 nastavnika	+	+	+			+

Assault Deterrents and Educators' Risk of Physical Assault: A Case–Control Study	Feda D. M. i sur.	2020.	SAD	290 nastavnika		+	+			
Violence Against Teachers: Prevalence and Consequences	Wilson C. M., Douglas K. S., Lyon D. R.	2010.	SAD	731 nastavnik	+	+				
School-Based Victimization of Teachers in Korea: Focusing on Individual and School Characteristics	Moon B., Mc Cluskey J.	2014.	Koreja	996 nastavnika	+	+	+	+	+	
Recurrence of Violence Against Teachers: Two-Year Follow-Up Stud	Melanda F. N. i sur.	2019.	Brazil	430 nastavnika	+					
Importation and deprivation factors influencing teacher- targeted aggression among secondary school students in Germany: A multilevel analysis	Beckmann L. i sur.	2019.	Njemačka	5673 učenika	+	+				
An Exploratory Study of Violence and Aggression Against Teachers in Middle and High Schools: Prevalence, Predictors, and Negative Consequences	Moon B., McCluskey J.	2018.	SAD	1628 nastavnika	+	+	+	+	+	
An Exploratory Analysis of Cyber-Harassment of K-12 Teachers by Parents in Public School Settings	Foleey C. i sur.	2014.	SAD	5700 nastavnika					+	
Risk of physical assault against school educators with histories of occupational and other violence: A case-control study	Nachreiner i sur.	2012.	SAD	6469 nastavnika	+	+	+			

2.3.3. Okolnosti doživljenog nasilja

Analizirani radovi nasilja prema nastavnicima istražuju prevalenciju, oblike te reakciju na doživljenu viktimizaciju. Nisu pronađeni radovi u kojima se ispituje gdje se viktimizacija nastavnika odvijala. Možemo zaključiti je da su se ponašanja odvijala u školskom okruženju. Niti u jednom instrumentu analiziranih radova nisu bile navedene čestice koje su ispitivale okolnosti nasilja. Ne možemo sa sigurnošću ustanoviti jesu li se nasilna ponašanja usmjerena prema nastavnicima odvijala na hodnicima škole, učionici, školskom igralištu, parkingu škole i sl.

2.3.4. Posljedice i reakcija na doživljeno nasilje

Neposluh i agresija učenika može biti jedan od najozbiljnijih čimbenika koji utječu na stres na poslu čime se smanjuje sveukupno dobrobit nastavnika i sprječava ih u ostvarivanju pozitivne atmosfere u razredu (De Cordova i sur., 2019). Mnoga istraživanja govore o posljedicama nasilja prema nastavnicima (Dzuka i Dalbert, 2007; Kondrasuk i sur., 2005; Reddy i sur., 2012; Shernoff, Mehta, Atkins i sur., 2011; Wilson, Douglas i Lyon, 2011). Možemo izdvojiti neke od posljedica kao što su: strah, utjecaj na osobne odnose i nemogućnost kvalitetnog obavljanja posla. Prema postojećim spoznajama može se zaključiti da nasilje prema nastavnicima utječe na smanjenu mogućnost profesionalnog funkcioniranja, rada u razredu i smanjenje opće kvalitete života. Osim navedenog mogu se razviti depresija, anksioznost te somatski problemi (Dzuka i Dalbert, 2007; Galand, Lecocq i Philippot, 2007; Wilson i sur., 2011). Espelage i sur. (2013) u svom preglednom radu, također izdvajaju najčešće posljedice viktimizacije nastavnika. Navode da nasilje prema nastavnicima može rezultirati strahom, fizičkim i emocionalnim simptomima, narušenim odnosima i narušenom radnom sposobnošću. Wilson i sur. (2011) svojim su istraživanjem među kanadskim nastavnicima dobili podatak da 86% nastavnika za posljedicu viktimizacije ima smanjenu kvalitetu izvođenja nastave, negativne posljedice za opće stanje organizma (84%), a preko pola ispitanih navodi negativne posljedice na fizičko zdravlje (61%). Galand i sur. (2007) u svom radu navode da su nastavnici koji su žrtve nasilja skloni imati simptome posttraumatskog stresa, povećane razine straha i stresa općenito. Iskustvo doživljenog nasilja može rezultirati i smanjenim zadovoljstvom poslom, povećanjem profesionalnog sagorijevanja te povećanjem želje za napuštanjem nastavničke profesije (Kapa i Gimbert, 2018). Nasilje, osim navedenog, može uzrokovati psihičke i fizičke poteškoće kao što su tjeskoba, iscrpljenost, depresija, nezadovoljstvo, a to rezultira smanjenom angažiranošću te željom za napuštanjem radnog mjesta (Reio i Rejo, 2011). Kao što je rečeno, stalna izloženost nasilju može dovesti do profesionalnog sagorijevanja. Ono se kod nastavnika očituje kroz smanjenu motivaciju i zadovoljstvo poslom, percepciju radne sposobnosti te samodjelotvornosti u radu (Bass i sur., 2016.). Samodjelotvornost nastavnika je njihovo osobno vjerovanje u učeničko postizanje akademskih uspjeha, njihove mogućnosti da organiziraju znanja i vještine te ostvare svoje nastavničke ciljeve (Lev i Rich, 1998). Za Banduru, Freemana i Lightseya (1997) samodjelotvornost je najvažniji faktor koji utječe na ljudsko ponašanje. U školskom kontekstu može se promatrati kao nastavnička percipirana mogućnost organizacije edukacijskih aktivnosti te vještina upravljanja razredom. Manjak

samodjelotvornost utječe i na smanjenu mogućnost samoregulacije emocija (Eisenberg, Spinrad i Smith, 2004), a ona je ključna kod suočavanja sa stresnim i prijetećim situacijama kao što je nasilje. Osim navedenog, niska razina samodjelotvornosti dovodi do lošeg upravljanja razredom, što posljedično može dovesti do povećanja učestalosti nasilja prema nastavnicima, *bullying*-a među učenicima, stresa i profesionalnog sagorijavanja (Allen, 2010). Rezultati istraživanja (Alhija, 2016) pokazali su da nastavnice, u usporedbi s nastavnicima, češće prijavljuju neki od oblika doživljenog nasilja. Prema Birolim (2019), žene su osjetljivije na velike poslovne zahtjeve i nisku razinu društvene potpore nego muškarci. Navedeno potvrđuje istraživanje (Wilson, Douglas i Lyon, 2010) koje je dokazalo da je ženska populacija generalno sklonija izraženijim emocionalnim smetnjama zbog doživljenog nasilja.

Curran i sur. (2019) u svojem istraživanju navode da su prijava nasilja prema nastavnicima te nedostatak podrške pri suočavanju s doživljenim agresivnim ponašanjem dobri prediktori napuštanja nastavničkog posla u školi u kojoj rade. Høigaard, Giske i Sundsli (2012) zaključuju da su zadovoljstvo poslom, povezanost s učenicima, razmišljanja o napuštanju profesije značajno povezani s uspješnosti na poslu i radnim angažmanom.

Do sada provedena istraživanja i radovi koji se bave problemom nasilja prema nastavnicima uglavnom ne navode koje su to politike i načini reagiranja na takav oblik nasilja. Astor, Mayer i Bahre (2005) u svom su radu iznijeli prijedloge sudionika svog istraživanja koje su činili nastavnici američkih srednjih škola. Oni navode da bi zapošljavanje školskog zaštitara mogao biti adekvatan oblik prevencije nasilja. Zaštitar bi, ukoliko je potrebno, mogao odmah reagirati i izvesti agresivnu osobu. Tako ne bi svatko mogao ući u prostor škole, niti u prostore učionica. Peist i sur. (2019) naglašavaju važnost poboljšanja statusa nastavnika. Smatraju kako bi poboljšanje statusa nastavnika u društvu dovelo do njihovog većeg poštovanja.

Türküm (2011) se bavila podrškom i reakcijom po počinjenom nasilju prema nastavnicima. Ona je provela istraživanje koje je za cilj imalo ispitati razlikuju li se izvori društvene podrške među nastavnicima ovisno o spolu i godinama radnog staža te razlikuju li se mišljenja nastavnika o mjerama opreza protiv nasilja u školi na temelju navedenih varijabli. Rezultati ovog turskog istraživanja, pokazali su da 87,2% ženskih nastavnica koje su doživjele verbalno nasilje svoje iskustvo dijele s obitelji i supružnicim, za razliku od 50,6% muških nastavnika koji ista iskustva najviše dijele s kolegama. Slični postoci za žene (82,7% iskustvo nasilja dijeli s obitelji i supružnicima) i muškarce (41,6% iskustvo nasilja dijeli s drugim kolegama) odnose se na doživljeno iskustvo fizičkog nasilja. Podaci za povjeravanje o doživljavanju

emocionalnog nasilja gotovo su identični onima koje autorica navodi za verbalno i fizičko nasilje. Slične rezultate autorica nalazi za verbalno i fizičko nasilje, gotovo identične postotke pronalazi i kod povjeravanja vezanog za doživljavanje emocionalnog nasilja. U 86,1% slučajeva žene će potražiti podršku u obitelji, dok će 46,4% muškaraca isto potražiti kod kolega. Slične rezultate autorica nalazi i kod rezultata skala koje ispituju doživljeno seksualno nasilje. Rezultati pokazuju da je 69,3% žena koje su doživjele seksualno nasilje, isto povjerilo obitelji, dok je 36,1% muškaraca taj događaj podijelilo s kolegama. Za tursku kulturu uobičajeno je da će žene podršku potražiti u obiteljskim krugovima (Kağıtçıbaşı, 1982). Odlika turske kulture je da obitelj svojim članovima pruža socijalnu i psihološku podršku i stvara sigurno okruženje za dijeljenje problema i tajni (Yaşın Dökmen, 2004). Muškarci rjeđe svoje probleme dijele u tom okruženju jer njihova obiteljska uloga zahtjeva da rješavaju probleme ostalih članova. Stoga, muškarci podršku vezanu za situacije koje se događaju u radnom okruženju pronalaze među kolegama. Zanimljiv je nalaz ovog istraživanja prema kojem je vidljivo kako podršku po doživljenom nasilju u školi, žene i muškarci ne pronalaze među djelatnicima školske administrativne službe, ravnatelja ili drugih stručnih djelatnika. Time se može zaključiti da oni svoje doživljeno nasilje nemaju želju rješavati, već samo podijeliti kao iskustvo. Neznanje administrativne i stručne službe škole o incidenciji nasilja prema nastavnicima onemogućava stvaranje adekvatnih načina prevencije i rješavanja ovog rastućeg problema.

Kako bi se smanjila nasilna viktimizacija nastavnika od strane učenika, važno je da ih se potiče da se educiraju te da se ulaže u edukaciju nastavnog osoblja o tome kako razvijati vještine suočavanja s nasiljem i zaštitu mentalnog zdravlja. Uz to, važno je da nastavnici razvijaju komunikacijske vještine povezane s rješavanjem konfliktnih situacija kako bi se nasilje preveniralo, a samim time i utjecalo na stvaranje sigurnog školskog okruženja.

2.3.4.1. Zakonska regulativa i zaštita nastavnika

Pregledom inozemne literature nisu pronađeni konkretni pravni propisi koji govore o načinu postupanja prema učenicima i roditeljima koji su vršili nasilje nad nastavnicima. U Hrvatskoj postoji nekoliko zakona i pravilnika koji služe zaštiti odgojno-obrazovnih djelatnika. U Ustavu Republike Hrvatske te u konkretnim Zakonima propisano je da nitko ne smije biti izložen bilo kakvom obliku zlostavljanja. Ustavno je pravo svakog građana Hrvatske život bez nasilja, a ono je određeno posebnim propisima (Ustav Republike Hrvatske). U nastavku

teksta bit će navedeni najrelevantniji zakoni koji se odnose na zaštitu radnika u odgojno-obrazovnom sustavu.

1. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20)

Ovaj Zakon propisuje djelatnost osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja u javnim ustanovama. Između ostalog propisuje ciljeve odgoja i obrazovanja u školama. Jedan od ciljeva je „odgajati i obrazovati učenike u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima i pravima djece, osposobiti ih za življenje u multikulturalnom svijetu, za poštovanje različitosti i toleranciju te za aktivno i odgovorno sudjelovanje u demokratskom razvoju društva“. Smatra se da ostvarivanje ovog cilja vodi k smanjenju nasilnog ponašanja učenika. Članak 84. ovog Zakona govori o pedagoškim mjerama koje se mogu izreći učeniku ukoliko čini nasilje prema vršnjacima i/ili nastavnicima i drugim djelatnicima škole („Pedagoške mjere zbog povreda dužnosti, neispunjavanja obveza i nasilničkog ponašanja u srednjoj školi su opomena, ukor, opomena pred isključenje i isključenje iz srednje škole.).

2. Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera

Ovim su pravilnikom propisani kriteriji kojima se učenicima osnovnih i srednjih škola mogu izreći pedagoške mjere. U čl. 1. ovog pravilnika opisano je zašto se pedagoške mjere izriču učenicima („Pedagoške mjere izriču se zbog povrede dužnosti, neispunjavanja obveza, nasilničkog ponašanja i drugih neprimjerenih ponašanja“), koje su to mjere koje mogu biti izrečene („osnovnoj školi su: opomena, ukor, strogi ukor i preseljenje u drugu školu, srednjoj školi su: opomena, ukor, opomena pred isključenje i isključenje iz srednje škole“) te koja su to ponašanja učenika koja za posljedicu imaju izricanje jedne od pedagoških mjera.

3. Kolektivni ugovor za zaposlenike u srednjoškolskim ustanovama (NN 51/2018)

Glavom Kolektivnog ugovora „Zaštita dostojanstva zaposlenika“ propisana je zaštita zaposlenika od uznemiravanja, zabranjena je diskriminacija te su navedene obveze poslodavca u zaštiti dostojanstva zaposlenika. Tim se člancima zabranjuje diskriminacija na temelju rase, spola, seksualnog opredjeljenja, fizičkog izgleda, bračnog statusa, dobi, jezika, vjere, političkog opredjeljenja, nacionalnog podrijetla... Dana je definicija uznemiravanja i spolnog uznemiravanja te je naveden način reagiranja i prevencije nasilja koji je poslodavac dužan poštovati. („U cilju prepoznavanja i prevencije uznemiravanja na radu poslodavac je dužan osigurati informiranje i edukaciju svih zaposlenih o zakonskim uvjetima rada i radnoj kulturi, educiranje o stresu te načinu prepoznavanja i zaštite od svih vrsta uznemiravanje.“, „U svrhu sprečavanja diskriminacije i uznemiravanja zaposlenika poslodavac će osigurati sigurnu fizičku organizaciju radnog okruženja i pružanje potpore i pomoći žrtvi nasilja.“)

4. Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi

Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi donosi se za svaku školu posebno. Svaka škola temeljem Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, statutom škole te u suradnji s Vijećima škole donosi Protokol kojim je, uz druge odredbe, objašnjen način postupanja prema učenicima koji čine nasilje. Unutar Protokola navedeni su koraci koje je ravnatelj i/ili stručni suradnik dužan slijediti ukoliko djelatnik škole doživi nasilje ili prijetnju od strane učenika kao i koraci u postupanju u slučaju nasilnog ponašanja odrasle osobe prema zaposlenicima škole. Tako primjerice Protokol o postupanju u slučaju nasilja u Školi za modu i dizajn predviđa da u slučaju nasilja prema nastavnicima, djelatnik koji je doživio nasilje ili prijetnju nasiljem od strane učenika treba o tome izvijestiti ravnatelja, stručnog suradnika ili voditelja Škole. Oni će postupiti prema učeniku koji je činio nasilje na sljedeći način:

„1) razgovarati s učenikom u prisutnosti razrednika i voditi službenu zabilješku o razgovoru;

2) odmah obavijestiti roditelje/skrbnike učenika, upozoriti ih na neprihvatljivost

takvog ponašanja te savjetovati o institucijama pružateljima zdravstvene zaštite i podrške;

3) prema učeniku poduzeti određene pedagoške mjere koje će donijeti Nastavničko vijeće u skladu s Pravilnikom o izricanju pedagoških mjera;

4) o svemu izvijestiti nadležni centar za socijalnu skrb, Gradski ured za obrazovanje, Ministarstvo znanosti i obrazovanja te nadležnu policijsku postaju;

5) u slučaju da bilo kojem nasilnom ponašanju u prostoru Škole svjedoče drugi učenici, a nasilno ponašanje je neuobičajeno rijetko i intenzivno te može rezultirati traumatiziranjem svjedoka, ravnatelj i stručni suradnik (pedagog/psiholog) su dužni osigurati stručnu pomoć tim učenicima;

6) uključiti učenika u savjetodavni rad sa stručnim suradnikom (pedagogom/psihologom) ili u dogovoru s roditeljima u institucijama pružateljima zdravstvene zaštite i podrške.“ (Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi, Škola za modu i dizajn, 2021).

5. Zakon o zaštiti na radu (NN 71/14, 118/14, 154/14 , 94/18, 96/18)

Ovaj Zakon opisuje sustav zaštite na radu Republike Hrvatske. Daje nacionalne politike, načela prevencije i pravila zaštite na radu, propisuje obveze poslodavca, prava i obveze radnika i sl. Zakon je općenit i odnosi se na sve struke i sva radna mjesta, pa tako i na zaposlenike odgojno-obrazovnog sektora. Propisuje obvezu prevencije stresa koji je uzrokovan radom i faktorima koji na rad zaposlenika utječu kao što su: organizacija, radno okruženje, loša komunikacija i međuljudski odnosi. Time bi se zaposleniku, u ovom slučaju nastavnicima, izloženost dugotrajnom, intenzivnom stresu trebao svesti na minimum. Posljedično, smanjenje izloženosti pritisku, otklanja mogućnost smanjenje radne učinkovitosti te se brine o psiho-fizičkom zdravlju zaposlenika.

6. Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21)

Kazneni zakon Republike Hrvatske propisuje kaznena djela te sankcije za počinjenje

istih („Kaznena djela i kaznenopravne sankcije propisuju se samo za ona ponašanja kojima se tako povređuju ili ugrožavaju osobne slobode i prava čovjeka te druga prava i društvene vrijednosti zajamčene i zaštićene Ustavom Republike Hrvatske i međunarodnim pravom da se njihova zaštita ne bi mogla ostvariti bez kaznenopravne prisile“).

3. METODA

3.1 Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je stjecanje uvida u nasilna ponašanja učenika i roditelja prema nastavnicima i stručnim suradnicima u srednjim školama u Hrvatskoj, kao i u okolnosti, posljedice i poduzete aktivnosti. Specifičan cilj istraživanja odnosi se na utvrđivanje postojanja razlika u navedenim obilježjima između nastavnika i stručnih suradnika.

3.2 Svrha istraživanja

Svrha istraživanja je dobivanje znanstveno utemeljenih podataka o jednom obliku nasilja koji se događa u okviru srednjoškolskog sustava koji u Hrvatskoj do sada nije plijenio sustavniju pažnju stručnjaka ni znanstvenika. Dobiveni rezultati mogu poslužiti kao osnova za poboljšanje postojećih procedura u slučajevima takvih ponašanja te izradu preventivnih smjernica.

3.3. Istraživački problemi

Utvrđiti:

- Životnu prevalenciju nasilja prema nastavnicima i stručnim suradnicima u srednjim školama
- Okolnosti u kojima se događa i percipirane povode za nasilno ponašanje učenika i roditelja
- Posljedice doživljenog nasilnog ponašanja
- Poduzete aktivnosti po doživljenom nasilnom ponašanju
- Razlike u analiziranim obilježjima između nastavnika i stručnih suradnika

3.4. Metodološki okvir istraživanja

3.4.1. Uzorak sudionika

Uzorak sudionika čini 807 nastavnika (75,2%) i stručnih suradnika (24,8%) srednjih škola u Republici Hrvatskoj, dominantno ženskog roda (84%), prosječne dobi 44 godina (min=22, max=65, SD=10,87). Prosječna duljina radnog staža iznosi 16 godina (min=0, max=42, SD=10,70), a sudionici najčešće rade u strukovnim školama (62,1%). Većina sudionika radi u gradu koji je sjedište županije (36,9%) ili manjem gradu (34%), a većina sudionika radi u Gradu Zagrebu i Primorsko-goranskoj županiji.

Podaci po pojedinom uzorku (Tablica 4) pokazuje da su nastavnici stariji od stručnih suradnika, među njima ima više muških sudionika nego kod stručnih suradnika te imaju dulji radni staž od stručnih suradnika. U uzorku nastavnika relativno je najviše onih koji rade u Primorsko-goranskoj županiji, Gradu Zagrebu i Splitskoj županiji, a u uzorku stručnih suradnika onih koji rade u Gradu Zagrebu i Primorsko-goranskoj županiji.

Tablica 4

Obilježja sudionika

	%		χ^2
	Nastavnici	Suradnici	
Dob Nastavnici M=45,64, SD=10,41 Stručni suradnici M=41,91, SD=11,73 t(307)=3,99, p<0,01			
Spol (N_N=606, N_S=199)			
Muški	18,5	8,5	10,997
Ženski	81,5	91,5	P<0,01
Duljina radnog staža Nastavnici M=16,65, SD=10,49 Stručni suradnici M=14,24, SD=11,12 t(800)=2,77, p<0,01			
Vrsta škole prema programu (N_N=600, N_S=195)			
Gimnazija	18,2	17,9	5,905 p>0,05
Strukovna škola	64,8	57,4	
Polivalentna	13,8	20,5	
Umjetnička	3,2	4,1	
Veličina mjesta u kojem rade (NN=604, NS=200)			
Selo	2,2	3,0	7,243 p>0,05
Manji grad	35,1	30,5	
Veći grad	8,6	7,0	
Grad-sjedište županije	37,6	35,0	
Zagreb	16,6	24,5	
Županija u kojoj rade (NN=604, NS=200)			
Bjelovarsko-bilogorska	0,2	1,0	

Brodsko-posavska	1,8	1,0
Dubrovačko-neretvanska	2,0	2,5
Grad Zagreb	16,5	24,0
Istarska	5,1	3,5
Karlovačka	0,5	1,0
Koprivničko-križevačka	3,0	3,0
Krapinsko-zagorska	7,6	6,0
Ličko-senjska	0,2	1,5
Međimurska	2,3	4,5
Osječko-baranjska	6,4	6,5
Požeško-slavonska	0,5	1,5
Primorsko-goranska	19,5	11,0
Šibensko-kninska	1,3	2,5
Sisačko-moslavačka	1,5	1,5
Splitsko-dalmatinska	13,4	8,5
Varaždinska	7,8	7,0
Virovitičko-podravsko	0,3	1,5
Vukovarska	3,3	5,0
Zadarska	1,8	2,0
Zagrebačka	4,3	5,0

3.4.2. Mjerni instrument

Za potrebe istraživanja, a po uzoru na postojeća inozemna istraživanja, kreiran je mjerni instrument koji se sastojao od nekoliko skupina varijabli:

- Opći socio-demografski podaci o sudioniku i školi
- Skala nasilnih oblika ponašanja učenika i roditelja
- Okolnosti u kojima su realizirana nasilna ponašanja: mjesto, percipirani povod
- Osobne posljedice doživljenog nasilja (fizičke i psihičke) – lista posljedica kreirana po uzorku na ispitane posljedice u inozemnim istraživanjima; stručna pomoć, bolovanje
- Poduzete aktivnosti po doživljenim nasilnim ponašanjima

Skala nasilnih oblika ponašanja učenika i roditelja napravljena je po uzoru na inozemna istraživanja. Oblikovana je u dva formata. Prvi ispituje ponašanje učenika prema nastavnicima i stručnim suradnicima. Sudionici su kroz 13 čestica zamoljeni da označe koliko puta su doživjeli svako od pojedinačnih oblika ponašanja tijekom njihovog ukupnog radnog staža na skali koja se sastojala od 4 kategorije (0 – nikada, 1 – jednom, 2 – više puta, 3 – često). Ista skala korištena je za ispitivanje nasilnog ponašanja koje su sudionici doživjeli od roditelja učenika.

Okolnosti i percipirani povod za nasilno ponašanje ispitani su kroz dva pitanja. Prvo pitanje odnosilo se na mjesto, odnosno lokaciju doživljenog nasilja. Sudionicima je ponudeno osam

lokacija (primjer: na satu u učionici, pod odmorom na hodniku škole, ispred škole i sl.) te su pitani koliko često su doživjeli nasilno ponašanje od strane učenika ili roditelja na skali od 3 kategorije (0 – nije mi se dogodilo, 1 - jednom, 2- više puta).

Osim navedenih lokacija, sudionicima je dana mogućnost da dodaju neke druge lokacije.

Osim lokacije doživljenog nasilnog ponašanja, sudionicima je postavljeno i pitanje percipiranog povoda za takvo ponašanje od strane učenika i roditelja. Ovo pitanje postavljeno je onim sudionicima koji su iskazali o doživljenom nasilnom ponašanju. Neki od ponuđenih odgovora za nasilno ponašanje učenika bili su npr. nezadovoljstvo ocjenom, upućena kritika učeniku, dosada i sl. Stručni suradnici nisu odgovarali na pitanja koja su se odnosila na ocjenjivanje i aktivnost učenika na nastavi. Sudionici su na ovo pitanje odgovarali na skali od 4 stupnja (0 – nikada, 1- jednom, 2- više puta, 3- često).

Percipirani povodi nasilnog ponašanja roditelja ispitani su posebnim pitanjem (npr: nezadovoljstvo postignutim uspjehom djeteta, nezadovoljstvo postupcima prema djetetu, izrečene pedagoške mjere djetetu i sl.) Sudionici su odgovarali na skali od 4 stupnja (0 – nikada, 1- jednom, 2- više puta, 3- često). Kod percipiranih povoda za nasilno ponašanje od strane učenika i roditelja, sudionicima je ostavljena mogućnost da navedu neke druge povode koji nisu bili ponuđeni.

Na temelju postojećih spoznaja iz inozemnih istraživanja sastavljena je lista fizičkih i psihičkih posljedica te je od sudionika koji su doživjeli bar jedan od nasilnih ponašanja, zatraženo da označe jesu li doživjeli nešto od navedenog (0 – ne, 1 – da). Osim toga sudionicima koji su doživjeli bar jedan od nasilnih ponašanja postavljena su pitanja je li im bila potrebna stručna pomoć zbog doživljenih nasilnih ponašanja učenika ili roditelja te jesu li ikada bili na bolovanju zbog nasilnih ponašanja učenika ili roditelja.

Posljednja skupina pitanja odnosila se na poduzete aktivnosti po doživljenom nasilnom ponašanju. Sudionicima koji su doživjeli bar jedan oblik nasilnog ponašanja postavljeno je pitanje jesu li nakon doživljenog nasilja razgovarali o tome s drugim osobama (npr. bliskim osobama, kolegama, ravnateljem škole ili učenikom) te jesu li prijavili događaj ravnatelju ili drugim nadležnim službama. Onima koji nisu prijavili događaj ravnatelju ili drugim nadležnim službama postavljeno je dodatno pitanje o razlozima ne prijavljivanja.

3.4.3. Način provedbe istraživanja

Po dobivenoj suglasnosti Etičkog povjerenstva, upitnik je postavljen u *online* format. Suradnica iz Agencije za odgoj i obrazovanje prosljedila je poziv za sudjelovanje u istraživanju voditeljima županijskih stručnih vijeća socijalnih pedagoga i voditeljima školskih preventivnih programa u srednjim školama diljem Hrvatske te ih zamolila da poziv za sudjelovanje u istraživanju prosljede svojim članovima i nastavnicima.

Za djelatnike škola koje eventualno nisu obuhvaćene navedenom mrežom županijskih stručnih vijeća, poziv na sudjelovanje u istraživanju poslan je Udruzi hrvatskih srednjoškolskih ravnatelja uz molbu da isti prosljede svojim članovima te na *e*-adrese pojedinačnih škola (adrese srednjih škola koje su dostupne na mrežnim stranicama Ministarstva znanosti i obrazovanja).

Upitnik je bio aktivan u razdoblju od 15.3.2021. do 17.4.2021.. Nakon 4 tjedna, ponovljen je poziv za sudjelovanje u istraživanju.

3.4.4. Način obrade podataka

U svrhu postizanja istraživačkih ciljeva, korištena je deskriptivna statistika, t-test i hi-kvadrat test.

4. REZULTATI

Nasilna ponašanja učenika i roditelja

Tablica 5 sadrži podatke o oblicima nasilnog ponašanja koje su sudionici doživjeli od učenika. Najrjeđi oblici nasilja koje su sudionici doživjeli od učenika su različiti oblici fizičkog nasilja te uhođenje i seksualno uznemiravanje dok su najučestaliji oblici nasilnih ponašanja uvrede, pogrдне riječi ili omalovažavajući nadimci, izmišljanje i širenje glasina te verbalne i neverbalne prijetnje.

Tablica 5

Oblici nasilnih ponašanja učenika koje su sudionici doživjeli tijekom ukupnog radnog staža

	N	%	M	SD
--	---	---	---	----

		0. nikada	1. jednom	2. više puta	3. često		
Uvrede ili pogrdne riječi ili omalovažavajući nadimci	806	53,6	21,8	23,6	1,0	0,72	0,85
Izmišljanje i širenje lažnih glasina o Vama	805	65,8	18,5	14,5	1,1	0,51	0,78
Stvaranje grupa mržnje prema Vama na društvenim mrežama	802	94,9	4,0	1,1	0	0,06	0,285
Ismijavanje ili vrijeđanje na temelju osobnih obilježja, vjere, nacionalnosti i sl.	804	86,6	6,5	6,8	0,1	0,21	0,55
Verbalne prijetnje (Vama ili bliskim osobama)	807	64,1	22,2	12,9	0,9	0,51	0,749
Neverbalne prijetnje (prijetnje gestama)	805	67,1	16,8	15,7	0,5	0,50	0,77
Namjerno uništavanje Vaše osobne imovine (pokretne ili nepokretne)	807	88,6	9,2	2,2	0	0,14	0,40
Prijetnja fizičkim nasiljem bez uporabe oružja/predmeta (Vama ili bliskim osobama)	805	86,0	10,7	3,1	0,2	0,18	0,472
Prijetnja fizičkim nasiljem uz uporabu oružja/predmeta	801	97,0	2,0	1,0	0	0,04	0,242
Fizičko nasilje bez uporabe oružja/predmeta	806	96,9	2,7	0,4	0	0,03	0,203
Fizičko nasilje uz uporabu oružja/predmeta	806	99,3	0,5	0,2	0	0,01	0,12
Uhođenje	803	93,8	3,9	2,2	0,1	0,09	0,36
Seksualno uznemiravanje	805	92,3	5,5	2,0	0,2	0,10	0,38

U svrhu provjeravanja razlika u doživljenom nasilnom ponašanju od učenika, napravljen je t-test (Tablica 6) Rezultati provedene analize pokazuju postojanje razlika u 8 od ukupno 13 varijabli i govore kako su nastavnici češće od stručnih suradnika doživjeli nasilna ponašanja od učenika (uvrede ili pogrdne riječi ili omalovažavajući nadimci, izmišljanje i širenje lažnih glasina, stvaranje grupa mržnje na društvenim mrežama, ismijavanje ili vrijeđanje na temelju osobnih obilježja, verbalne prijetnje, namjerno uništavanje osobne imovine, prijetnja fizičkim nasiljem bez uporabe oružja/predmeta i fizičko nasilje bez uporabe oružja/predmeta). Razlike nisu utvrđene kod neverbalnih prijetnji, prijetnji fizičkim nasiljem uz uporabu oružja/predmeta, fizičkom nasilju uz uporabu oružja/predmeta, uhođenja i seksualnog uznemiravanja.

Tablica 6

Razlike u dozvoljenom nasilnom ponašanju nastavnika i stručnih suradnika od učenika

	Nastavnici		Stručni suradnici		T-test
	M	SD	M	SD	
Uvrede ili pogrdne riječi ili omalovažavajući nadimci	0,77	0,87	0,56	0,78	3,217*

Izmišljanje i širenje lažnih glasina o Vama	0,56	0,81	0,36	0,64	3,631*
Stvaranje grupa mržnje prema Vama na društvenim mrežama	0,08	0,31	0,02	0,14	3,444*
Ismijavanje ili vrijeđanje na temelju osobnih obilježja, vjere, nacionalnosti i sl.	0,23	0,58	0,15	0,46	1,983*
Verbalne prijetnje (Vama ili bliskim osobama)	0,53	0,76	0,42	0,68	1,980*
Neverbalne prijetnje (prijetnje gestama)	0,52	0,77	0,41	0,74	1,766
Namjerno uništavanje Vaše osobne imovine (pokretne ili nepokretne)	0,16	0,44	0,05	0,21	4,833*
Prijetnja fizičkim nasiljem bez uporabe oružja/predmeta (Vama ili bliskim osobama)	0,19	0,49	0,13	0,39	1,802*
Prijetnja fizičkim nasiljem uz uporabu oružja/predmeta	0,4	0,25	0,03	0,21	1,010
Fizičko nasilje bez uporabe oružja/predmeta	0,04	0,22	0,02	0,12	2,087*
Fizičko nasilje uz uporabu oružja/predmeta	0,01	0,11	0,01	0,14	-0,010
Uhođenje	0,10	0,38	0,06	0,29	1,186
Seksualno uznemiravanje	0,09	0,36	0,13	0,43	-0,987

*p<0,05

Roditeljsko nasilno ponašanje prema sudionicima najrjeđe je imalo značajke fizičkog nasilja, a najčešći oblik nasilnog ponašanja koje su sudionici doživjeli od roditelja bile su uvrede ili pogrdne riječi ili omalovažavajući nadimci i verbalne prijetnje (Tablica 7).

Tablica 7

Oblici nasilnih ponašanja roditelja koje su sudionici doživjeli tijekom ukupnog radnog staža

	N	%				M	SD
		0. nikada	1. jednom	2. više puta	3. često		
Uvrede ili pogrdne riječi ili omalovažavajući nadimci	806	68,2	18,9	12,8	0,1	0,45	0,71
Izmišljanje i širenje lažnih glasina o Vama	804	75,4	13,7	10,6	0,4	0,36	0,68
Stvaranje grupa mržnje prema Vama na društvenim mrežama	802	96,4	2,9	0,7	0	0,04	0,23
Ismijavanje ili vrijeđanje na temelju osobnih obilježja, vjere, nacionalnosti i sl.	805	93,5	3,4	2,9	0,2	0,01	0,40
Verbalne prijetnje (Vama ili bliskim osobama)	803	71,5	16,8	11,3	0,4	0,41	0,70
Neverbalne prijetnje (prijetnje gestama)	801	83,9	8,9	6,7	0,5	0,24	0,58
Namjerno uništavanje Vaše osobne imovine (pokretne ili nepokretne)	805	98,1	1,2	0,5	0,1	0,03	0,20

Prijetnja fizičkim nasiljem bez uporabe oružja/predmeta (Vama ili bliskim osobama)	804	92,2	5,8	2,0	0	0,10	0,35
Prijetnja fizičkim nasiljem uz uporabu oružja/predmeta	802	97,8	1,9	0,4	0	0,03	0,18
Fizičko nasilje bez uporabe oružja/predmeta	804	98,8	1,1	0,1	0	0,01	0,14
Fizičko nasilje uz uporabu oružja/predmeta	803	99,5	0,4	0,1	0	0,01	0,12
Uhođenje	801	95,0	3,7	1,1	0,1	0,06	0,29
Seksualno uznemiravanje	804	97,3	2,1	0,6	0	0,03	0,21

Rezultati t-testa (Tablica 8) provedenog u cilju provjere postojanja razlika u doživljenom nasilnom ponašanju roditelja između nastavnika i suradnika pokazuje da postoji značajna razlika srednjih vrijednosti u 5 od ukupno 13 varijabli (uvrede ili pogrđne riječi ili omalovažavajući nadimci, stvaranje grupa mržnje prema Vama na društvenim mrežama, verbalne prijetnje (Vama ili bliskom osobama), neverbalne prijetnje (prijetnje gestama), seksualno uznemiravanje. Stručni suradnici su češće od nastavnika od strane roditelja doživljavali uvrede, verbalne prijetnje, neverbalne prijetnje i seksualno uznemiravanje, dok su nastavnici češće od stručnih suradnika doživljavali stvaranje grupa mržnje na društvenim mrežama od roditelja učenika.

Tablica 8

Razlike u doživljenom nasilnom ponašanju roditelja između nastavnika i suradnika

	Nastavnici		Stručni suradnici		T-test
	M	SD	M	SD	
Uvrede ili pogrđne riječi ili omalovažavajući nadimci	0,39	0,66	0,62	0,83	-3,420*
Izmišljanje i širenje lažnih glasina o Vama	0,37	0,69	0,33	0,65	0,825
Stvaranje grupa mržnje prema Vama na društvenim mrežama	0,05	0,26	0,02	0,14	2,143*
Ismijavanje ili vrijeđanje na temelju osobnih obilježja, vjere, nacionalnosti i sl.	0,09	0,37	0,13	0,47	-1,297
Verbalne prijetnje (Vama ili bliskim osobama)	0,33	0,63	0,63	0,82	-4,619*
Neverbalne prijetnje (prijetnje gestama)	0,18	0,50	0,41	0,76	-4,004*
Namjerno uništavanje Vaše osobne imovine (pokretne ili nepokretne)	0,03	0,19	0,03	0,23	0,086
Prijetnja fizičkim nasiljem bez uporabe oružja/predmeta (Vama ili bliskim osobama)	0,08	0,31	0,16	0,46	2,193
Prijetnja fizičkim nasiljem uz uporabu oružja/predmeta	0,03	0,18	0,03	0,18	0,095
Fizičko nasilje bez uporabe oružja/predmeta	0,01	0,10	0,03	0,23	-1,104
Fizičko nasilje uz uporabu oružja/predmeta	0,01	0,14	0	0	0,995

Uhođenje	0,06	0,31	0,07	0,26	-0,072
Seksualno uznemiravanje	0,02	0,17	0,08	0,30	-2,486*

*p<0,05

Okolnosti u kojima su realizirana nasilna ponašanja

Sudionicima je postavljeno pitanje okolnosti u kojima su realizirana nasilna ponašanja učenika ili roditelja. Tablica 9 sadrži podatke iz kojih je razvidno kako se kao lokacija najrjeđe pojavljuju školska dvorana, školsko igralište, put od škole do kuće te parkiralište škole, dok su najzastupljenije lokacije učionica i ured/kabinet/zbornica.

Tablica 9

Okolnosti doživljenog nasilnog ponašanja

<i>U slučaju da ste doživjeli ijedno od prethodnih ponašanja od učenika ili roditelja, gdje se to dogodilo?</i>	N	%			M	SD
		0. nije mi se dogodilo	1. jednom	2. više puta		
Na satu u učionici	760	66,2	22,5	11,3	0,45	0,68
Pod odmorom na hodniku škole	756	79,4	15,1	5,6	0,26	0,55
Ispred škole	755	86,2	10,1	3,7	0,17	0,46
U mom uredu/kabinetu/zbornici	765	74,5	16,5	9,0	0,35	0,63
U školskoj dvorani	751	97,9	1,5	0,7	0,03	0,20
Na školskom igralištu	754	96,8	2,4	0,8	0,04	0,23
Na parkiralištu škole	759	92,2	5,8	2,0	0,10	0,35
Na putu od škole do kuće	758	95,1	3,0	1,8	0,07	0,31

Analiza rezultata u okolnostima doživljenog nasilja od učenika (Tablica 10) ukazuje na to kako postoji značajna razlika srednjih vrijednosti rezultata u 3 od 8 varijabli (na satu u učionici, u mom uredu/kabinetu/zbornici, u školskoj dvorani). Nastavnici su češće od stručnih suradnika nasilno ponašanje učenika doživljavali u učionici i školskoj dvorani, dok su stručni suradnici češće od nastavnika nasilno ponašanje učenika doživljavali u svom uredu što je i logičan rezultat.

Tablica 10

Razlike u okolnostima doživljenog nasilja od učenika

	Nastavnici	Stručni	T-test
--	------------	---------	--------

			suradnici		
	M	SD	M	SD	
Na satu u učionici	0,52	0,72	0,23	0,51	5,972*
Pod odmorom na hodniku škole	0,27	0,56	0,23	0,51	0,797
Ispred škole	0,17	0,45	0,20	0,52	-0,875
U mom uredu/kabinetu/zbornici	0,21	0,50	0,74	0,81	-8,403*
U školskoj dvorani	0,04	0,22	0,01	0,74	2,706*
Na školskom igralištu	0,04	0,21	0,05	0,27	-0,992
Na parkiralištu škole	0,10	0,36	0,07	0,33	0,998
Na putu od škole do kuće	0,07	0,33	0,05	0,26	0,939

*p<0,05

Kao najzastupljeniji povod za nasilno ponašanje učenika nastavnici navode nezadovoljstvo ocjenom, dok se kao sljedeća dva najzastupljenija povoda navode želja za dokazivanjem pred drugim učenicima i kritika upućene učeniku (Tablica 11).

Tablica 11

Percipirani povodi na nasilna ponašanja učenika

<i>Koji su, po Vašem mišljenju, bili povodi za prethodno navedena ponašanje učenika</i>	N	%				M	SD
		0. nikada	1. jednom	2. više puta	3. često		
Nezadovoljstvo ocjenom*	532	49,2	25,8	21,6	3,4	0,79	0,89
Nezadovoljstvo aktivnostima na nastavi*	532	74,2	14,7	10,5	0,6	0,37	0,69
Upućena kritika učeniku	674	55,2	26,6	16,9	1,3	0,64	0,80
Dosada	671	78,4	10,3	10,0	1,3	0,34	0,71
Želja za dokazivanjem pred drugim učenicima	668	52,1	22,8	20,1	5,1	0,78	0,937
Teškoće u svladavanju gradiva	662	71,0	12,8	13,7	2,4	0,48	0,81
Strah od reakcije na lošu ocjenu	666	81,4	7,5	9,6	1,5	0,31	0,70
Izrečena pedagoška mjera	666	70,9	18,0	9,8	1,4	0,42	0,72

*pitanja na koja su odgovarali samo nastavnici

T-testom je utvrđeno postojanje statistički značajnih razlika između nastavnika i stručnih suradnika u smislu percipiranih povoda nasilnog ponašanja učenika (Tablica 12) na varijablama dosada, teškoće u svladavanju gradiva, strah od reakcije na lošu ocjenu, izrečena pedagoška mjera. Dosada, teškoće u svladavanju gradiva te strah od reakcije na lošu ocjenu

nastavnici češće percipiraju kao povod nasilnog ponašanja učenika nego što je slučaj kod stručnih suradnika. Izricanje pedagoške mjere kao percipirani povod nasilja učenika češći je kod stručnih suradnika nego kod nastavnika.

Tablica 12

Razlike u percipiranim povodima nasilnog ponašanja učenika

	Nastavnici		Stručni suradnici		T-test
	M	SD	M	SD	
Upućena kritika učeniku	0,66	0,80	0,58	0,80	1,213
Dosada	0,36	0,73	0,27	0,63	1,540*
Želja za dokazivanjem pred drugim učenicima	0,81	0,94	0,69	0,92	1,406
Teškoće u svladavanju gradiva	0,52	0,84	0,32	0,72	2,977*
Strah od reakcije na lošu ocjenu	0,35	0,73	0,19	0,58	2,717*
Izrečena pedagoška mjera	0,36	0,66	0,60	0,87	-3,113*

Kao najzastupljeniji povod za nasilno ponašanje roditelja (Tablica 13) sudionici navode nezadovoljstvo postignutim uspjehom (ocjenom) djeteta. Najmanje zastupljen povod za nasilno ponašanje roditelja jesu izrečene pedagoške mjere djetetu.

Tablica 13

Percipirani povodi za nasilna ponašanja roditelja

<i>Koji su, po Vašem mišljenju, bili povodi za prethodno navedena ponašanja roditelja</i>	N	%				M	SD
		0. nikada	1. jednom	2. više puta	3. često		
Nezadovoljstvo postignutim uspjehom (ocjenom) djeteta	662	56,3	24,0	15,7	3,9	0,67	0,87
Nezadovoljstvo Vašim postupcima prema djetetu	654	64,1	26,1	9,0	0,8	0,46	0,69
Kritika upućena djetetu	655	68,9	18,9	11,3	0,9	0,44	0,72
Izrečene pedagoške mjere djetetu	657	74,3	15,1	9,4	1,2	0,38	0,70

Interesiralo nas je postoje li razlike u percepciji povoda nasilnog ponašanja roditelja između nastavnika i stručnih suradnika. Rezultati provedenog t-testa (Tablica 14) pokazuju postojanje statističke značajne razlike srednjih vrijednosti u odgovorima nastavnika i stručnih suradnika u 3 od 4 varijable (nezadovoljstvo Vašim postupcima prema djetetu, kritika upućena djetetu,

izrečene pedagoške mjere djetetu). Stručni suradnici češće od nastavnika nezadovoljstvo postupcima prema djetetu, kritike upućene djetetu i izrečene pedagoške mjere djetetu percipiraju kao povod nasilnog ponašanja roditelja.

Tablica 14

Razlike u percipiranim povodima nasilnog ponašanja roditelja

	Nastavnici		Stručni suradnici		T-test
	M	SD	M	SD	
Nezadovoljstvo postignutim uspjehom (ocjenom) djeteta	0,66	0,86	0,70	0,91	-0,525
Nezadovoljstvo Vašim postupcima prema djetetu	0,41	0,66	0,64	0,75	-3,387*
Kritika upućena djetetu	0,42	0,69	0,53	0,81	-1,581*
Izrečene pedagoške mjere djetetu	0,26	0,57	0,72	0,93	-5,875*

Osobne posljedice doživljenog nasilja

U svrhu dobivanja uvida u posljedice nasilnih ponašanja učenika i roditelja, sudionicima je postavljeno pitanje doživljaja određenih osjećaja, stanja ili poteškoća zbog nasilnog ponašanje učenika ili roditelja. Prema podacima prezentiranim u Tablici 15, skoro dvije trećine sudionika navodi stres, a više od polovice sudionika navodi razočarenje, osjećaj nezaštićenosti od sustava, ljutnju i osjećaj ranjivosti. Rezultati hi-kvadrat testa pokazuju postojanje statistički značajne razlike samo u varijabli strah za vlastitu sigurnost ili sigurnost bližnjih koju su češće doživjeli stručni suradnici od nastavnika.

Tablica 15

Posljedice nasilnih ponašanja

<i>Jeste li doživjeli sljedeće moguće osjećaje, stanja ili poteškoće zbog nasilnih ponašanja učenika ili roditelja</i>	N	% da			χ^2
		N	SS	Uk	
Strah za vlastitu sigurnost ili sigurnost bližnjih	699	24,4	32,2	26,3	3,982*
Strah za sigurnost u budućnosti	700	19,9	23,8	20,9	1,227
Osjećaj ranjivosti	699	49,8	56,6	51,5	2,437
Promjene u spavanju (nesanica ili prekomjerno spavanje)	700	30,7	32,0	31,0	0,102
Promjene u ishrani (pretjerano ili suzdržavanje od uzimanja hrane)	700	18,0	16,2	17,6	0,305

Glavobolje	698	35,1	32,2	34,4	0,495
Pretjerani umor	698	41,3	39,3	40,8	0,221
Probavni problemi	696	24,0	23,3	23,9	0,044
Nekontrolirano plakanje	698	8,2	8,7	8,3	0,039
Tjeskoba	697	36,2	41,8	37,6	1,671
Iritabilnost	695	29,7	37,0	31,5	3,209
Tuga	701	40,6	38,5	40,1	0,241
Osjećaj krivnje	699	20,7	24,3	21,6	0,971
Stres	700	62,9	65,5	63,6	0,379
Ljutnja	696	53,8	56,4	54,5	0,347
Bijes	694	22,0	16,4	20,6	2,483
Razočarenje	696	60,5	54,7	59,1	1,830
Osjećaj nezaštićenosti od sustava	697	55,7	54,3	55,4	0,102

*p<0,05

Manjem broju sudionika bila je potrebna stručna pomoć zbog doživljenih nasilnih ponašanja učenika ili roditelja (Tablica 16). Nije utvrđena statistički značajna razlika između nastavnika i stručnih suradnika.

Tablica 16

Potreba za stručnom pomoći zbog doživljenih nasilnih ponašanja učenika ili roditelja

N=695	%			χ^2
	N	SS	Uk	
Ne	91,4	93,0	91,8	0,739
Da, liječnička pomoć zbog fizičkih problema	1,5	1,7	1,6	
Da, stručna pomoć zbog psihičkih problema	7,1	5,2	6,6	

Manji broj sudionika istraživanja otišao je na bolovanje zbog doživljenog nasilnog ponašanja učenika ili roditelja (Tablica 17) nije utvrđena statistički značajna razlika između nastavnika i stručnih suradnika.

Tablica 17

Odlazak na bolovanje zbog nasilnih ponašanja učenika ili roditelja

N=696	%			χ^2
	N	SS	Uk	
Ne	96,4	98,2	96,8	1,465
Da	3,6	1,8	3,2	

Poduzete aktivnosti po doživljenim nasilnim ponašanjima

Sudionicima je postavljeno pitanje što su napravili po doživljenom nasilnom ponašanju učenika i roditelja. Iz Tablice 18 razvidno je kako su sudionici najčešće razgovarali s kolegama i bliskim osobama, a relativno najrjeđe su razgovarali s roditeljima, prijavili ravnatelju/ici ili razgovarali s ravnateljem/icom škole. Više od polovice sudionika je događaj prijavio ravnatelju/ici škole.

Tablica 18

Poduzete aktivnosti po doživljenom nasilnom ponašanju

<i>Jeste li ikada, po doživljenim nasilnim ponašanjima učenika ili roditelja, napravili nešto od sljedećeg</i>	N	%			M	SD
		1. ne	2. jednom	3. više puta		
Razgovarao/la s bliskim osobama	621	26,1	28,5	45,4	2,19	0,82
Razgovarao /la s kolegama	619	25,8	25,0	49,1	2,23	0,83
Razgovarao/la s ravnateljem/icom škole	618	42,7	27,8	29,4	1,87	0,84
Razgovarao/la s učenicom	621	38,8	23,2	38,0	1,99	0,87
Razgovarao/la s roditeljima	619	47,0	22,6	30,4	1,83	0,86
Prijavio/la ravnatelju/ici ili drugim nadležnim službama	617	43,4	33,5	23,0	1,80	0,79

T-testom nije utvrđeno postojanje razlika u poduzetim aktivnostima između nastavnika i stručnih suradnika (Tablica 19).

Tablica 19

Razlike u poduzetim aktivnostima

	Nastavnici		Stručni suradnici		T-test
	M	SD	M	SD	
Razgovarao/la s bliskim osobama	2,16	0,82	2,31	0,81	-1,949
Razgovarao /la s kolegama	2,16	0,3	2,36	0,81	-2,173
Razgovarao/la s ravnateljem/icom škole	1,76	0,80	2,20	0,85	-5,725
Razgovarao/la s učenicom	2,00	0,87	1,97	0,88	0,291
Razgovarao/la s roditeljima	1,78	0,85	2,00	0,87	-2,771
Prijavio/la ravnatelju/ici ili drugim nadležnim službama	1,74	0,76	1,9	0,82	-3,241

Onim sudionicima koji nisu prijavili događaj ravnatelju/ici postavljeno je pitanje o razlozima neprijavlivanja. Sudionici su mogli odabrati više ponuđenih odgovora, a mogli su dodati i one koji nisu navedeni. Tablica 20 sadrži podatke o tome koliko je sudionika odabralo svaki pojedinačni ponuđeni razlog. Gotovo trećina sudionika nije prijavila događaj iz razloga što su vjerovali da se radi o jednokratnom incidentu koji se neće ponoviti, a više od četvrtine sudionika nije prijavilo događaj iz razloga što ih događaj nije previše uznemirio.

Tablica 20

Razlozi ne prijavljivanja događaja

<i>Zašto niste prijavili događaj/e (N=459)</i>	f	%
Događaj me nije naročito uznemirio	125	27,2
Kolege bi mislile da sam preosjetljiv/a	24	5,22
Vjerovao/la sam da se radi o jednokratnom incidentu koji se neće ponoviti	151	32,99
Ništa se ne bi desilo da sam i prijavio/la	70	15,25
Samo bih sebi stvorio/la probleme	66	14,38
Bilo me je sram	13	2,83
Bilo me je strah	7	1,53

Osim samih razloga, bilo je interesantno pogledati koliko razloga su sudionici odabrali. Većina sudionika (55,5%) odabrala je samo jedan od ponuđenih razloga (Tablica 21).

Tablica 21

Broj odabranih razloga

	f	%
Jedan	255	55,5
Dva	49	10,7
Tri	29	6,3
Četiri	8	1,7
Pet	3	0,7
Šest	-	-
Sedam	2	0,4

Dodatna mišljenja sudionika

Sudionicima je na kraju upitnika ostavljena mogućnost da napišu nešto što smatraju važnim za temu, a u upitniku nije postavljeno kao pitanje. Dobiveni odgovori mogu se podijeliti u nekoliko grupa. Prva grupa tiče se odnosa ravnatelja prema članovima kolektiva (npr. „Ravnatelji škola bi trebali biti aktivno uključeni u ovaj proces stalnim nadgledanjem

hodnika i učenika, a ne nadgledanjem nastavnika čime se degradira pozicija i autoritet nastavnika u očima učenika.“, „Važna je jer apsolutno izostaje bilo kakva komunikacija ravnatelj - nastavnik da bi se točno i realno utvrdila i 'druga strana priče', izvještaj nastavnika o učeniku, njegovom radu, suradnji na satu, disciplini... Ravnatelj se pred napadom učenika ili roditelja na nastavnika povuče, osudi nastavnika stajući na stranu 'tužitelja' ni ne saslušajući svog djelatnika. I, prijeti... otkazom...“). Druga se odnosi na pritužbe nastavnika jer su nezaštićeni od sustava (npr. „Zastupljenija su psihička uznemiravanja; neki roditelji su uvjereni da su kompetentniji za procjenu rada i znanja svoga djeteta od nas stručnjaka, čak si dopuštaju određivati nama što trebamo raditi ili što ocijeniti. No, problem je što imaju podršku sustava.“, „...Niste pitali ništa o zlostavljanju koje doživljavamo od strane inspekcije i viših savjetnika iz Agencije za odgoj i obrazovanje. Nama je inspektorica jednom rekla: mi znamo da vas taj roditelj zlostavlja, ali vi to morate istrpiti. Nitko vam neće pomoći.“). Posljednja veća grupa odgovora tiče se nezadovoljstva mogućnošću podnošenja anonimnih prijava (npr. „Ukoliko podnose prigovor na rad nastavnika, mislim da bi bilo u redu da taj prigovor ne bude anonimn.“).

Dodatna mišljenja stručnih suradnika mogu se grupirati u tri velike kategorije: nezadovoljstvo sustavom obrazovanja općenito (npr. „Odgojnog djelovanja nema, a sustav je potpuno urušen. Svetost zvanja Učitelj je nestala, a učenici su žrtve "besmislenih programa" i sustava koji jedino napreduje u kontroli života pojedinca...“), nepoštovanje roditelja (npr. „Roditelji nisu više roditelji nego stručnjaci za obrazovanje i supervizori svih školskih procedura.“, „Najveći komunikacijski problem s roditeljima za sve u školi predstavljaju verbalni napadi i vizije našeg rada od strane sveznajućih roditelja, koji bez ikakvih kompetencija procjenjuju rad nastavnika, razrednika, stručnih suradnika, ravnatelja, te sugeriraju odgojno-obrazovna postupanja, nameću postupke vrednovanja znanja njihove djece. Roditelji prava djece postavljaju iznad i ispred odgovornosti za izvršavanje obveza, te je vrijednosni sustav odavno narušen, a u tome je izvor svih nesporazuma i pritisaka.“) te nezaštićenost od strane nadležnih institucija (npr. „Zaposlenici u školama nisu dovoljno zaštićeni, nastavnici su konstantno u poziciji da se moraju braniti ili opravdavati. Roditelji ne prihvaćaju vlastitu odgovornost niti odgovornost svoje djece, nego sve prebacuju na školu, a nadređene institucije to podupiru.“, „pitanje koje mi se nameće... u slučaju prijave roditelja Centru ili policiji tko bi nas u školi zaštitio i na koji način od nasilnog roditelja? ne postoji dežurstvo na ulazu u školu, svatko može ući od 7 do 19 sati.“).

Preporuke u odnosu na prevenciju i postupanje u slučajevima nasilja učenika i roditelja prema nastavnicima i stručnim suradnicima

Sudionicima je postavljeno i pitanje preporuka u odnosu na prevenciju i postupanje u slučajevima nasilja učenika i roditelja prema nastavnicima i stručnim suradnicima u srednjim školama. Ukupno je 152 sudionika navelo neke preporuke, 107 nastavnika i 35 stručnih suradnika. Odgovori su podijeljeni prema statusu sudionika (nastavnici, stručni suradnici). Preporuke nastavnika mogu se grupirati u 5 većih kategorija: poboljšanje ugleda nastavnika u društvu (npr. *„Taj neravnopravan odnos treba, vratiti na prijašnju poziciju, tj. poraditi na dignitetu nastavničkog posla.“*, *„U društvu treba osvijestiti činjenicu da nastavnici obavljaju izuzetno odgovoran posao i da ih treba zbog toga cijeniti i podržavati.“*), oštre sankcije za učenike i roditelje koji vrše nasilje (npr. *„Svakako bi se trebalo oštrije sankcionirati bilo kakvo nasilno ponašanje u školama.“*, *„Strože kazne u materijalnom obliku uslijed težine napada na službenu osobu.“*), veća zaštita nastavnika i stručnih suradnika od strane nadležnog Ministarstva (npr. *„Čvrst stav MZO u zaštiti nastavnika koji postoji samo deklarativno.“*, *„Ministarstvo treba postaviti jasne granice i osigurati autoritet nastavnika.“*), educiranje roditelja i učenika (npr. *„Edukacija na državnoj razini - sa roditeljima, učenicima i nadležnim tijelima, bolje zakonske odredbe i provedba istih, bolja uključenost i koordinacija različitih sustava uključenih u obrazovanje, rad na smanjenju predrasuda prema nastavnicima i stručnim suradnicima, EDUKACIJA RODITELJA...“*), unaprjeđenje zakona i pravilnika (npr. *„Stroži pravilnik i adekvatno suzbijanje spomenutoga ponašanja.“*).

Odgovori stručnih suradnika grupirani su u 7 većih kategorija: bolja pravna zaštita, zakonski okvir, protokoli koji štite prosvjetne djelatnike i provedba propisa (npr. *„Postrožiti i provoditi zakon.“*, *„Nužna je bolja pravna zaštita djelatnika škola te pravovremeno i učinkovito sankcioniranje onih roditelja i učenika koji su nasilni prema djelatnicima škola i /ili drugim učenicima.“*), osvještavanje javnosti o problemu nasilja prema nastavnicima i stručnim suradnicima (npr. *„Potrebno je prvenstveno osvijestiti javnost i struku o navedenome.“*), edukacije za odgojno-obrazovne djelatnike (npr. *„Izrada Protokola i stručno usavršavanje djelatnika na tu temu; Unaprjeđenje prava djelatnika tj. jedinstveni stav MZO-a u komuniciranju prema javnosti.“*, *„Edukacije za nastavnike (kako se nositi sa stresnim situacijama, razvoj empatije, nenasilno rješavanje sukoba u razredu itd.“*), predavanja/radionice/edukacije za učenike i roditelje (npr. *„Edukacija roditelja, više*

organizacija koje će pružiti pomoć roditeljima u odgoju djece.“, „Educiranje djece i osvještavanje o svim oblicima nasilja od najranije dobi.“), osvještavanja, edukacija ravnatelja (npr. „Naglasak staviti na ravnatelje škola koji bi trebali biti najupućeniji i raditi na zaštiti djelatnika od nasilja.“, „Educirati ravnatelje.“), bolja suradnja odgojno-obrazovnih institucija (npr. „Potrebna je veća suradnja osnovnih i srednjih škola u prevenciji, ali i u pomoći učenicima s devijantnim i nasilnim ponašanjima. Veća i bolja suradnja svih odgojno-obrazovnih institucija, a ne prebacivanje "vrućeg krumpira" od jedne institucije do druge.“), priznavanje statusa službene osobe za nastavnike i stručne suradnike (npr. „Djelatnici u školama moraju imati status službene osobe i napadi bilo koje vrste na njih se tako moraju i tretirati.“)

5. DISKUSIJA

Jedno od istraživačkih pitanja kojim se bavilo ovo istraživanje, bila je životna prevalencija nasilja prema nastavnicima i stručnim suradnicima u srednjim školama. Najveći broj ispitanih izražavalo je da je pojedine oblike nasilja doživjelo jednom ili više puta. Oblici viktimizacije koji se postocima ističu, a za koje su se nastavnici i stručni suradnici izjasnili da su od učenika doživjeli jednom ili više puta su: uvrede ili pogrдне riječi ili omalovažavajući nadimci (46,4%), verbalne prijetnje (36%), izmišljanje i širenje lažnih glasina (34,1%). Niti jedan od ponuđenih oblika nasilnog ponašanja, ispitanici nastavnici i stručni suradnici ne doživljavaju često. Sukladno nalazima inozemnih istraživanja (Dinkes i sur., 2007; McMahon i sur., 2014; Longbardi i sur., 2018) mali su postoci nastavnika i stručnih suradnika koji su imali iskustvo fizičkog nasilja, prijetnjama fizičkim nasiljem sa ili bez uporabe oružja, uhođenja i seksualnog uznemiravanja. Postoci onih koji su doživjeli jednu od tih vrsta viktimizacije manji su od 1%. Promatramo li životnu prevalenciju doživljenog nasilja roditelja prema nastavnicima i stručnim suradnicima, uvidjet ćemo da su postoci za vrste i učestalost pojedinih oblika nasilja nešto niži nego što je to slučaj kod nasilja koji čine učenici. Roditelji učenika kao i sami učenici najčešće pribjegavaju oblicima poput uvreda ili pogrđnih riječi ili omalovažavajućih nadimaka.

Rezultati dobiveni kao odgovor na pitanje u kojim se okolnostima događa nasilno ponašanje učenika i roditelja pokazuju kako se ono najčešće događa u uredu/kabinetu/zbornici (25,4%) te u učionici (33,8%). Konkretno, najrjeđa mjesta doživljavanja nasilja su školska dvorana (2,1%), školsko igralište (3,2%), parkiralište škole (7,8%), na putu od škole do kuće (4,9%). Sudionicima je bila ostavljena mogućnost da samostalno dopišu okolnosti doživljenog nasilja ukoliko se ono dogodilo na lokacijama koje nisu navedene. Najčešći odgovori bili su da se ono dogodilo/događalo telefonski, *e-mail*-om ili putem društvenih mreža.

Percipirani povodi su, kao i životna prevalencija, ispitivani u odnosu učenik – nastavnik/stručni suradnik, roditelj – nastavnik/stručni suradnik. Sudionici navode kako su najčešći povodi za nasilno ponašanje učenika nezadovoljstvo ocjenom (50,8%), želja za dokazivanjem pred drugima (48%) te kritika upućena učeniku (44,8%). Slično kao kod učenika, najčešći povod za nasilno ponašanje roditelja jest nezadovoljstvo postignutim uspjehom djeteta (42,7%). Od ostalih povoda ističe se nezadovoljstvo postupcima nastavnika prema djetetu (35,9). Pregledom literature nisu pronađeni inozemni podaci o percipiranim povodima nasilja učenika i roditelja prema nastavnicima i stručnim suradnicima.

Posljedice koje iskustvo nasilja ima na djelatnike odgojno – obrazovnog sustava najviše je istraživano područje. Anderman i sur. (2018) kao posljedice navode stres, strah, smanjenu mogućnost profesionalnog funkcioniranja, posljedice na fizičko zdravlje i dr. Kanadsko istraživanje Wilsona i sur. (2011), pokazalo je da je iskustvo nasilja kod nastavnika ostavilo negativne posljedice na opće stanje organizma, a 61% ispitanih imalo je posljedice na fizičko zdravlje.

Rezultati ovog istraživanja odgovaraju dosadašnjim spoznajama o posljedicama nasilja prema nastavnicima. Dvije trećine sudionika ovog istraživanja za posljedice navodi stres (63,5%), a više od polovice navodi razočaranje (59%), osjećaj nezaštićenosti od sustava (55,4%), ljutnju i osjećaj ranjivosti (54,3%). Manje od 10% zatražio je liječničku pomoć zbog fizičkih ili stručnu pomoć zbog psihičkih problema uzrokovanih iskustvom nasilja, dok je nešto više od 3% sudionika zbog istog otišlo na bolovanje.

Jedno od istraživačkih pitanja bilo je koje su aktivnosti nastavnici i stručni suradnici poduzimali po doživljenom nasilnom ponašanju. Sudionici najčešće navode kako su razgovarali s kolegama (74,1%) i bliskim osobama (73,9%). Slično pronalazimo i kod inozemnih istraživanja primjerice Türküm (2011). Ispitanici u ovom istraživanju najrjeđe su razgovarali s roditeljima (53%), prijavili ravnatelju/ravnateljici (56,6%) ili razgovarali s ravnateljem/ravnateljicom (57,4%). Najčešći razlog ne prijavljivanja ravnatelju/ravnateljici jest taj da su vjerovali da se radi o jednokratnom incidentu koji se neće ponoviti. Ovim istraživanjem nije ispitano koje su posljedice za učenike i roditelje koji vrše nasilje prema odgojno – obrazovnim djelatnicima. Unatoč tome, ranije u radu su navedene zakonske regulative i propisi koji navode načine postupanje prema učenicima i njihovim roditeljima koji vrše nasilje prema odgojno – obrazovnim djelatnicima.

Specifičan cilj ovog istraživanja odnosio se na utvrđivanje razlika u analiziranim obilježjima između nastavnika i stručnih suradnika.

Rezultati provedenih analiza pokazuju sljedeće:

- nastavnici češće od stručnih suradnika doživljavaju uvrede ili pogrдне riječi ili omalovažavajuće nadimke, izmišljanje i širenje lažnih glasina, stvaranje grupa mržnje na društvenim mrežama, ismijavanje ili vrijeđanje na temelju osobnih obilježja, verbalne prijetnje, namjerno uništavanje osobne imovine, prijetnja fizičkim nasiljem bez uporabe oružja/predmeta i fizičko nasilje bez uporabe oružja/predmeta od strane učenika;

- stručni suradnici su češće od nastavnika od strane roditelja doživljavali uvrede, verbalne prijetnje, neverbalne prijetnje i seksualno uznemiravanje, dok su nastavnici češće od stručnih suradnika doživljavali stvaranje grupa mržnje na društvenim mrežama od roditelja učenika;
- nastavnici su češće od stručnih suradnika nasilno ponašanje učenika doživljavali u učionici i školskoj dvorani, dok su stručni suradnici češće od nastavnika nasilno ponašanje učenika doživljavali u svom uredu što je i logičan rezultat;
- nastavnici češće od stručnih suradnika kao povod na nasilno ponašanje učenika percipiraju dosadu, teškoće u svladavanju gradiva i strah od reakcije na lošu ocjenu, dok stručni suradnici češće od nastavnika kao povod za nasilno ponašanje učenika percipiraju izrečenu pedagošku mjeru;
- stručni suradnici češće od nastavnika povodima nasilnog ponašanja roditelja smatraju nezadovoljstvo njihovim postupcima prema djetetu, kritiku upućenu djetetu i izrečene pedagoške mjere djetetu;
- stručni suradnici češće nego nastavnici kao posljedicu doživljenog nasilja navode strah za vlastitu sigurnost ili sigurnost bližnjih;
- ne postoji statistički značajna razlika između nastavnika i stručnih suradnika kod potrebe za stručnom pomoći zbog doživljenog nasilja učenika i roditelja te odlaska na bolovanje zbog doživljenog nasilja;
- ne postoje statistički značajne razlike u poduzetim aktivnostima nastavnika i stručnih suradnika.

S obzirom na vrstu poslova koju obavljaju nastavnici i stručni suradnici možemo reći da su dobiveni rezultati u velikoj mjeri očekivani. Nastavnici su u svakodnevnom kontaktu s učenicima te su samim time izloženi učeničkom nasilju. Zanimljivi su podaci da stručni suradnici doživljavaju više verbalnog nasilja od roditelja nego nastavnici. Strogo gledajući opis poslova nastavnika i stručnih suradnika, sasvim je logično očekivati da nastavnici kao povod nasilnog ponašanja učenika navode dosadu, teškoće u svladavanju gradiva i reakcije na lošu ocjenu. Sukladno tome, očekivan je rezultat da stručni suradnici kao percipirani povod nasilnog ponašanja učenika navode izricanje pedagoške mjere. Nastavno na vrste poslova koju obavljaju, očekivani su i rezultati dobiveni ispitivanjem gdje se nasilni događaj dogodio. Ono što prije istraživanja nije očekivano jest da stručni suradnici češće od nastavnika kao posljedicu doživ-

ljenog nasilja navode strah za vlastitu sigurnost ili sigurnost bližnjih. Nažalost ne postoje ni domaći ni inozemni podaci s kojima bi se mogla napraviti usporedba dobivenih rezultata.

6. ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja odnosio se na stjecanje uvida u nasilna ponašanja učenika i roditelja prema nastavnicima i stručnim suradnicima u srednjim školama u Hrvatskoj, kao i u okolnosti, posljedice i poduzete aktivnosti.

Dobiveni rezultati mogu se sažeti na sljedeći način:

- Nastavnici i stručni suradnici najčešće od učenika doživljavaju uvrede, pogrdne riječi ili omalovažavajuće nadimke, izmišljanje i širenje glasina te verbalne i neverbalne prijetnje, dok su najrjeđi oblici nasilnog ponašanja učenika različiti oblici fizičkog nasilja te uhođenje i seksualno uznemiravanje.
- Roditeljsko nasilno ponašanje prema sudionicima najrjeđe ima značajke fizičkog nasilja, a najčešći oblik nasilnog ponašanja koje su sudionici doživjeli od roditelja bile su uvrede ili pogrdne riječi ili omalovažavajući nadimci.
- Kao lokacija nasilnog ponašanja učenika ili njihovih roditelja najčešće su to učionica i ured/kabinet/zbornica, dok se najrjeđe pojavljuju školska dvorana, školsko igralište, put od škole do kuće te parkiralište škole.
- Kao najzastupljeniji povod za nasilno ponašanje učenika nastavnici percipiraju nezadovoljstvo ocjenom, dok se kao sljedeća dva najzastupljenija povoda navode želja za dokazivanjem pred drugim učenicima i kritika upućene učeniku.
- Kao najzastupljeniji povod za nasilno ponašanje roditelja sudionici navode nezadovoljstvo postignutim uspjehom (ocjenom) djeteta.
- Kao posljedicu nasilnog ponašanja učenika ili njihovih roditelja skoro dvije trećine sudionika navodi stres, a više od polovice sudionika navodi razočarenje, osjećaj nezaštićenosti od sustava, ljutnju i osjećaj ranjivosti.
- Malom broju sudionika (8,2%) je bila potrebna stručna pomoć zbog doživljenih nasilnih ponašanja učenika ili roditelja.

- Manji broj sudionika istraživanja (3,2%) otišao je na bolovanje zbog doživljenog nasilnog ponašanja učenika ili roditelja.
- Po doživljenom nasilnom ponašanju učenika ili roditelja sudionici su najčešće razgovarali s kolegama i bliskim osobama, a relativno najrjeđe su razgovarali s roditeljima, prijavili ravnatelju/ici ili razgovarali s ravnateljem/icom škole. Više od polovice sudionika je događaj prijavio ravnatelju/ici škole.
- Od sudionika koji nisu događaj prijavili ravnatelju/ici skoro polovica nije prijavila događaj iz razloga što su vjerovali da se radi o jednokratnom incidentu koji se neće ponoviti, a više od jedne trećine sudionika nije prijavilo događaj iz razloga što ih događaj nije previše uznemirio.
- U gotovo svim analiziranim obilježjima su utvrđene određene razlike između nastavnika i stručnih suradnika.

Zaključno se može konstatirati kako su rezultati ovog istraživanja sukladni aktualnim inozemnim (usporedivim) spoznajama o nasilnom ponašanju prema nastavnicima.

U okviru zaključka važno je osvrnuti se i na ograničenja istraživanja. Prvo ograničenje proizlazi iz *online* formata istraživanja koji definira prigodni karakter uzorka i nameće pitanje motiviranosti sudionika za sudjelovanje u istraživanju, kao i iskrenosti u davanju odgovora na postavljena pitanja. Drugo ograničenje odnosi se na veličinu uzorka koji se, s obzirom na prigodni karakter uzorka ne može smatrati reprezentativnim (u školskoj godini 2018./19. je u Hrvatskoj, prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2020) u srednjim školama radilo ukupno 12 477 nastavnika). Sljedeće ograničenje odnosi se na dominantnu zastupljenost sudionika ženskog roda (84%) koja nadmašuje njihovu zastupljenost u ukupnoj populaciji. Naime, prema podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS, 2020) u Hrvatskoj je u školskoj godini 2018./2019. radilo 67,1% žena i 32,9% muškaraca pa dobivene rezultate treba interpretirati s oprezom.

Ipak, uz sva navedena ograničenja, može se zaključiti kako dobiveni rezultati imaju znanstvenu vrijednost, praktičnu iskoristivost, mogu poslužiti kao poticaj za provođenje nacionalnog istraživanja na reprezentativnom uzorku sudionika te kao poticaj za stručne diskusije na ovu temu. Također, rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti za provjeru učinkovitosti postojećih politika postupanja u ovakvim slučajevima i kao osnova za osnaživanje nastavnika i stručnih suradnika u suočavanju s ovakvim oblicima viktimizacije.

7. LITERATURA

1. Acquadro Maran, D., Begotti, T. (2020). A Circle of Violence: Are Burnout, Disengagement and Self-Efficacy in Non-University Teacher Victims of Workplace Violence New and Emergent Risks? *Applied Sciences*, 10(13), 4595. <http://dx.doi.org/10.3390/app10134595>
2. Alhija, F. N. (2015). Teacher Stress and Coping: The Role of Personal and Job Characteristics. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 185, 374-380. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.03.415>
3. Allen, K. P. (2010). Classroom management, bullying, and teacher practices. *Professional Educator*, 34(1).
4. American Psychological Association, Center for Psychology in Schools and Education. (n.d.). *Violence against teachers: A silent national crisis* [Online brošura]. <http://www.apa.org/ed/schools/cpse/activities/violence-against-teachers.pdf>
5. Anderman, E. M., Eseplage, D. L., Reddy, L. A. i sur. (2018). Teachers' reactions to experience of violence: an attributional analysis. *Soc Psychol Educ* 21, 621-653. <https://doi.org/10.1007/s11218-018-9438-x>
6. Astor, R. V., Meyer, H. A., Behre, W. J. (2005). Unowned places and times: Maps and interviews about violence in high schools. *American Educational Research Journal*, 36(1), 3-42. <https://doi.org/10.3102/00028312036001003>
7. Bandura, A., Freeman, W. H., Lightsey, R. (1997). Self-Efficacy: The Exercise of Control. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 13, 158-166. <https://doi.org/10.1891/0889-8391.13.2.158>
8. Bass, B. I., Cigularov, K. P., Chen, P. Y., Henry, K. L., Tomazic, R. G., Li, Y. (2016). The effects of student violence against school employees on employee burnout and work engagement: The roles of perceived school unsafety and transformational leadership. *International Journal of Stress Management*, 23(3), 318-336. <https://doi.org/10.1037/str0000011>
9. Beckmann, L., Bergmann, M. C., Schneegans, T., Baier, D. (2019). Importation and deprivation factors influencing teacher-targeted aggression among secondary school

- students in Germany: A multilevel analysis. *Aggressive Behavior*. doi:10.1002/ab.21823
10. Berlanda, S., Fraizzoli M., Cordova, F., Pedrazza, M. (2019). Psychosocial Risks and Violence Against Teachers. Is It Possible to Promote Well-Being at Work? *Int J Environ Res Public Health*, 16(22), 4439. doi: 10.3390/ijerph16224439.
 11. Bilić, V., Matijević, M., Opić, S. (2016). *Pedagogija za učitelje i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
 12. Birolim, M. M., Mesas, A. E., González, A. D., Santos, H., Haddad, M., Andrade, S. M. (2019). Job strain among teachers: associations with occupational factors according to social support. Trabalho de alta exigência entre professores: associações com fatores ocupacionais conforme o apoio social. *Ciencia & saude coletiva*, 24(4), 1255–1264. <https://doi.org/10.1590/1413-81232018244.08542017>
 13. Ceballos, A. G., Carvalho, F. M. (2020). Verbal Aggression Against Teacher and Upper Extremity Musculoskeletal Pain. *Safety and Health at Work*, 11, 187 - 192. DOI:10.1016/j.shaw.2020.02.003
 14. Chen, J. K., Astor, R. A. (2009). Students' reports of violence against teachers in Taiwanese schools. *Journal of School Violence*, 8(1), 2–17. <https://doi.org/10.1080/15388220802067680>
 15. Curran, F. C., Viano, S. L., Fisher, B. W. (2019). Teacher victimization, turnover, and contextual factors promoting resilience. *Journal of School Violence*, 18, 21–38. <https://doi.org/10.1080/15388220.2017.1368394>
 16. Daniels, J. A., Bradley, M. A., Hays, M. (2007). The impact of school violence on school personnel: Implications for psychologists. *Professional psychology: research and practice*, 38(6), 652–665.
 17. De Cordova, F., Berlanda, S., Pedrazza, M., Fraizzoli, M. (2019). Violence at school and the well-being of teachers. The importance of positive relationships. *Frontiers in Psychology*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01807>
 18. De Wet, C. (2010). Victims of educator-targeted bullying: A qualitative study. *South African Journal of Education*, 30, 189–201. [10.15700/saje.v30n2a341](https://doi.org/10.15700/saje.v30n2a341)
 19. DECO (2006). Sinais preocupantes de violência. *Proteste*, 273, 8-13.

20. Devoe, J. F., Peter, K., Noonan, M., Snyder, T. D., Baum, K. (2005). *Indicators of school crime and safety*. <https://nces.ed.gov/pubs2005/2005002.pdf>
21. Dinkes, R., Cataldi, E. F., Lin-Kelly, W., Snyder, T. D. (2007). *Indicators of school crime and safety*. National Center for Education Statistics, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education, and Bureau of Justice Statistics, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice
22. DZS (2020). *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2020*. Zagreb: Državni zavod za statistiku. Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2020.pdf
23. Dzuka, J., Dalbert, C. (2007). Student violence against teachers: Teachers's well-being and the belief in a just world. *European Psychologist*, 12(4), 253-260. <https://doi.org/10.1027/1016-9040.12.4.253>
24. Espelage, D., Anderman, E. M., Brown, V. E., Jones, A., Lane, K. L., McMahon, S. D., ... Reynolds, C. R. (2013). Understanding and preventing violence directed against teachers: Recommendations for a national research, practice, and policy agenda. *American Psychologist*, 68(2), 75–87. <https://doi.org/10.1037/A0031307>
25. Fedá, Gerberich, S. G., Ryan, A. D., Nachreiner, N. M., McGovern, P. M. (2020). Assault Deterrents and Educators' Risk of Physical Assault: A Case–Control Study. *The Journal of School Nursing*. 10.1177/1059840520976396
26. Fogelgarn, R., Burns, E., Billett, P. (2019). Teacher-Targeted Bullying and Harassment in Australian Schools: A Challenge to Teacher Professionalism. In: Gutierrez, A., Fox, J., Alexander, C. (eds) *Professionalism and Teacher Education*. Springer, Singapore, 175-198. https://doi.org/10.1007/978-981-13-7002-1_9
27. Foley, C., May, D., Blevins, K., Akers, J. (2015). An Exploratory Analysis of Cyber-Harassment of K-12 Teachers by Parents in Public School Settings. *Educational Policy*, 29, 879-902. 10.1177/0895904814550071.
28. Fox, S., Stallworth, L. E. (2010). The battered apple: An application of stressoremotion-control/support theory to teachers' experience of violence and bullying. *Human Relations*, 63, 927–954.
29. Fuchs M, Lamnek S, Luedtke, J. (1996). *Schule und Gewalt: Realität und Wahrnehmung Eines Sozialen Problems*. Opladen: Leske und Budrich

30. Galand, B., Lecocq, C., Philippot, P. (2007). School violence and teacher professional disengagement. *British Journal of Educational Psychology*, 77, 465–477.
31. Gallagher, E. (2008). *Children's violence to parents: A critical literature review*. Unpublished doctoral thesis. Monash University, Melbourne, Australia. <http://www.eddiegallagher.com.au/Child%20Parent%20Violence%20Masters%20Thesis%20Gallagher%202008.pdf>
32. Gluschkoff, K., Elovainio, M., Hintsala, T., Pentti, J., Salo, P., Kivimäki, M., Vahtera, J. (2017). Organisational justice protects against the negative effect of workplace violence on teachers' sleep: a longitudinal cohort study. *Occupational and environmental medicine*, 74(7), 511–516. <https://doi.org/10.1136/oemed-2016-104027>
33. Gråstén, A., Kokkonen, M. (2022). Associations between Teacher- and Student-directed Sexual and Physical Violence in Physical Education. *Journal of interpersonal violence*, 37(7-8), 4372–4392. <https://doi.org/10.1177/0886260520959640>
34. Gregory, A., Cornell, D., Fan, X. (2012). Teacher safety and authoritative school climate in high schools. *American Journal of Education*, 118, 401–425. <https://doi.org/10.1086/666362>
35. Høigaard, R., Giske, R., Sundsli, K. (2012). Newly qualified teachers' work engagement and teacher efficacy influences on job satisfaction, burnout, and the intention to quit. *European Journal of Teacher Education*, 35, 347–357.
36. Horowitz, M. (2009). *Educator experiences with and reactions to uncomfortable and distracting e-mails*. Doctoral dissertation, University of Pennsylvania.
37. Institute of Education and Science (2009). *Funding opportunities. Overview of IES research and research training grant programs*. <http://ies.ed.gov/funding/overview.asp>
38. Jaureguizar, J., Ibabe, I., Straus, M. A. (2013). Violent and prosocial behavior by adolescents toward parents and teachers in a community sample. *Psychology in the Schools*, 50(5), 451–470. <https://doi.org/10.1002/pits.21685>

39. Jevtic B., Petrovic Z. S., Stankovic A. Z. (2014). Victims or bullies—students or teachers. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, 141, 587–596. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.05.103>
40. Kâğıtçıbaşı, Ç., Sunar, D. (1982). *Sex roles, family, and community in Turkey*. Bloomington, Indiana: Indiana University Turkish Studies.
41. Kane, J. (2008). *Violence and School*. Brussels: European Commission DG Justice, Freedom and Security Daphne Programme
42. Kapa, R., Gimbert, B. (2018). Job satisfaction, school rule enforcement, and teacher victimization. *School Effectiveness and School Improvement*, 29, 150–168. <https://doi.org/10.1080/09243453.2017.1395747>
43. Kauppi T., Pörhölä M. (2012). School teachers bullied by their students: teachers' attributions and how they share their experiences. *Teaching and Teacher Education*, 28 (7), 1059-1068. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2012.05.009>
44. Kauppi, T., Pörhölä, M. (2012). Teachers bullied by students: forms of bullying and perpetrator characteristics. *Violence and victims*, 27(3), 396–413. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.27.3.396>
45. Kazneni zakon (NN, 125/11, 144/12, 56/ 15, 61/ 15) <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>
46. Khoury-Kassabri, M. (2012). Perpetration of Aggressive Behaviors Against Peers and Teachers as Predicted by Student and Contextual Factors. *Aggressive Behavior*, 38, 253-262. <https://doi.org/10.1002/ab.21424>
47. Khoury-Kassabri, M., Astor, R. A., Benbenishty, R. (2009). Middle Eastern adolescents' perpetration of school violence against peers and teachers: a cross-cultural and ecological analysis. *Journal of Interpersonal Violence*, 24, 159– 182. [10.1177/0886260508315777](https://doi.org/10.1177/0886260508315777)
48. Kolektivni ugovor za zaposlenike u srednjoškolskim ustanovama (NN 51/2018) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2018_06_51_1019.html
49. Kondrasuk, J. N., Greene, T., Waggoner, J., Edwards, K., Nayak-Rhodes, A. (2005). Violence affecting school employees. *Education Faculty Publications and Presentations*, 2, 638–647. https://pilotsscholars.up.edu/edu_facpubs/2/

50. Kowalski, R. M., Limber, S. P., McCord, A. (2018). A developmental approach to cyberbullying: Prevalence and protective factors. *Aggression and Violent Behavior*, 45, 20-32. doi.org/10.1016/j.avb.2018.02.009
51. Krug, Etienne G., Dahlberg, Linda L., Mercy, James A., Zwi, Anthony B., Lozano, Rafael i sur., (2002). *World report on violence and health*. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/42495>
52. Lansford J. E., Skinner A. T., Sorbring E., Di Giunta L., Deater-Deckard K., Dodge K. A. (2012). Boys' and girls' relational and physical aggression in nine countries. *Aggressive Behavior*, 38, 298–308. [10.1002/ab.21433](https://doi.org/10.1002/ab.21433)
53. Lev, S., Rich, Y. (1999). The counselling self-efficacy scale for teachers: action research. *Educational Action Research*, 29(5), 772-786. [10.1080/09650792.2020.1729218](https://doi.org/10.1080/09650792.2020.1729218)
54. Lokmić, M., Opić, S., Bilić, V. (2013). Violence against teachers- rule or exception?. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education*, 1(2), 6–15. <https://bib.irb.hr/datoteka/667398.49-611-3-PB1.pdf>
55. Longobardi, C., Badenes-Ribera, L., Fabris, M. A., Martinez, A., McMahon, S. D. (2019). Prevalence of student violence against teachers: A meta-analysis. *Psychology of Violence*, 9(6), 596–610. <https://doi.org/10.1037/vio0000202>
56. Marčinković, A. (2018). *Nekorektno i nasilno ponašanje nad učiteljima* (Diplomski rad). Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:102506>
57. Markkanen, I., Välimaa, R., Kannas, L. (2021). Forms of bullying and associations between school perceptions and being bullied among Finnish secondary school students aged 13 and 15. *International Journal of Bullying Prevention*, 3, 24-33. doi.org/10.1007/s42380-019-00058-y
58. Martin D, Mackenzie N, Healey J. (2008). *Secondary School Teachers Experience and Perceptions od Violence in Workplace*. DOI: [10.5255/UKDA-SN-6430-1](https://doi.org/10.5255/UKDA-SN-6430-1)
59. May, D. C., Johnson, J., Chen, Y., Hutchinson, L., Ricketts, M. (2010). Exploring parental aggression toward teachers in a public school setting. *Current Issues in Education*, 13(1). <https://cie.asu.edu/ojs/index.php/cieatasu/article/view/339>

60. McMahon, S. D., Martinez, A., Espelage, D., Rose, C., Reddy, L. A., Lane, K., Anderman, E. M., Reynolds, C. R., Jones, A., Brown, V. (2014). Violence directed against teachers: Results from a national survey. *Psychology in the Schools*, *51*(7), 753–766. <https://doi.org/10.1002/pits.21777>
61. McMahon, S. D., Reaves, S., McConnell, E. A., Peist, E., Ruiz, L. (2017). APA Task Force on Classroom Violence Directed Against Teachers. The Ecology of Teachers' Experiences with Violence and Lack of Administrative Support. *American Journal of Community Psychology*, *60*(3-4), 502–515. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12202>
62. McMahon, S. D., Peist, E., Davis, J. O., (2020). Addressing violence against teachers: A social-ecological analysis of teachers' perspectives. *Psychol Schs.* *57*, 1040– 1056. <https://doi.org/10.1002/pits.22382>
63. Melanda, F. N., Salvagioni, D., Mesas, A. E., González, A. D., de Andrade, S. M. (2021). Recurrence of Violence Against Teachers: Two-Year Follow-Up Study. *Journal of interpersonal violence*, *36*(17-18). <https://doi.org/10.1177/0886260519861659>
64. Menesini, E., Salmivalli, C. (2017). Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions. *Psychology, Health & Medicine*, *22*(1), 240-253, DOI: [10.1080/13548506.2017.1279740](https://doi.org/10.1080/13548506.2017.1279740)
65. Mérida-López, S., Extremera, N. (2022). Student aggression against teachers, stress, and emotional intelligence as predictors of withdrawal intentions among secondary school teachers. *Anxiety, Stress & Coping*, *35*(3), 365-378, DOI: [10.1080/10615806.2021.1948020](https://doi.org/10.1080/10615806.2021.1948020)
66. Merwe, D. S., Myburgh, C., Poggenpoel, M. (2015). The experience of aggression by female teachers in the workplace. *Health SA Gesondheid*. *20*, 66-74. [10.1016/j.hsag.2015.05.004](https://doi.org/10.1016/j.hsag.2015.05.004).
67. Moon, B., McCluskey, J. (2016). Teacher victimization in the US: Measuring and understanding prevalence. Paper presented at the Annual Meeting of the American Society of Criminology, New Orleans, LA..
68. Moon, B., McCluskey, J. (2014). School-Based Victimization of Teachers in Korea. *Journal of Interpersonal Violence*, *31*(7), 1340–1361. doi:10.1177/0886260514564156

69. Moon, B., McCluskey, J., Morash, M. (2019). Aggression against middle and high school teachers: Duration of victimization and its negative impacts. *Aggressive Behavior*. doi:10.1002/ab.21840
70. Moon, B., McCluskey, J. (2018). An Exploratory Study of Violence and Aggression Against Teachers in Middle and High Schools: Prevalence, Predictors, and Negative Consequences. *Journal of School Violence*, 1–16. doi:10.1080/15388220.2018.1540010
71. Nachreiner, N. M., Gerberich, S. G., Ryan, A. D., Erkal, S., McGovern, P. M., Church, T. R., ... Feda, D. M. (2012). Risk of physical assault against school educators with histories of occupational and other violence: A case-control study. *Work*, 42(1), 39–46. doi:10.3233/wor-2012-1331
72. National Conference of State Legislatures. (2011). *State cyberstalking, cyberharassment and cyberbullying laws*. <http://www.ncsl.org/default.aspx?tabid=13495>
73. Pavičić Vukičević, J., Prpić, M. i Korda, M. (2020). Respect for Teachers in Relation to Student Violence against Teachers. *Croatian Journal of Education*, 22 (4), 1199-1225. <https://doi.org/10.15516/cje.v22i4.3718>
74. Peist, E., McMahon, S. D., Davis, J. O., Keys, C. B. (2020). Teacher Turnover in the Context of Teacher-Directed Violence: An Empowerment Lens. *Journal of School Violence*, 19(4), 553-565, DOI: [10.1080/15388220.2020.1779081](https://doi.org/10.1080/15388220.2020.1779081)
75. Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera (NN 94/15, 3/17) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_09_94_1818.html
76. Protokol o postupanju u slučaju nasilja u školi (2021). Škola za modu i dizajn, Zagreb. https://smid.hr/wp-content/uploads/2018/01/%C5%A0MID_Protokol-o-postupanju-u-slu%C4%8Daju-nasilja-u-%C5%A1koli.pdf
77. Prpić, M. (2018). *Nasilno ponašanje učenika prema nastavnicima u relaciji sa školskom klimom*. Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:105916>
78. Reio, T. G., Reio, S. M. (2011). Workplace incivility in schools. *International Journal of Adult Vocational Education and Technology* 2(1), 23-35. [10.4018/javet.2011010103](https://doi.org/10.4018/javet.2011010103)

79. Robinson, K. (2000). 'Great tits, Miss!' The silencing of male students' sexual harassment of female teachers in secondary schools: A focus on gendered authority. *Studies in the Cultural Politics of Education*, 21(1), 75-90. [10.1080/01596300050005510](https://doi.org/10.1080/01596300050005510)
80. Shernoff, E. S., Mehta, T. G., Atkins, M. S., Torf, R., Spencer, J. (2011). A qualitative study of the sources and impact of stress among urban teachers. *School Mental Health: A Multidisciplinary Research and Practice Journal*, 3(2), 59–69. <https://doi.org/10.1007/s12310-011-9051-z>
81. Soares, M., Machado, L. (2014). Violence against teachers: speeches from Brazilian's digital media. *Problems of Education in the 21st Century*, 58(1), 144-151. <https://europub.co.uk/articles/-A-448071>
82. Spinrad, T. L., Eisenberg, N., Cumberland, A., Fabes, R. A., Valiente, C., Shepard, S. A., Reiser, M., Losoya, S. H., Guthrie, I. K. (2006). Relation of emotion-related regulation to children's social competence: a longitudinal study. *Emotion*, 6(3), 498–510. <https://doi.org/10.1037/1528-3542.6.3.498>
83. Steffgen, G., Ewen, N. (2007). *Teachers as victims of school violence. The influence of strain and school culture*. https://www.researchgate.net/publication/325049088_Teacher_as_victims_of_school_violence_-_the_influence_of_strain_and_school_culture
84. Terry, A. A. (1998). Teachers as targets of bullying by their pupils: A study to investigate incidence. *British Journal of Educational Psychology*, 68(2), 255–268. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8279.1998.tb01288.x>
85. Tiesman, H. M., Konda, S., Hendricks, S., Mercer, D., & Amadus, H. (2013). Workplace violence among Pennsylvania education workers: Differences among occupations. *Journal of Safety Research*, 44, 65–71. <https://doi.org/10.1016/j.jsr.2012.09.006>
86. Türküm, A. S. (2011). Social supports preferred by the teachers when facing school violence. *Elsevier*, 33(5), 644-650. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2010.11.005>
87. UNICEF, (2022). *How to stop cyberbullying*. <https://www.unicef.org/end-violence/how-to-stop-cyberbullying>, datum pristupa: 15.06.2022.

88. Ustav Republike Hrvatske (pročišćen tekst). [https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-
Republike-Hrvatske](https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-
Republike-Hrvatske)
89. van der Merwe, D.S., Myburgh, C.P.H., Poggenpoel, M.. (2015). The experience of aggression by female teachers in the workplace. *Health SA Gesondheid*, 20(1), 66-74. <https://dx.doi.org/10.1016/J.HSAG.2015.05.004>
90. Wilson, C. M., Douglas, K. S., Lyon, D. R. (2011). Violence against teachers: Prevalence and consequences. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(12), 2353–2371. <https://doi.org/10.1177/0886260510383027>
91. Yaşın Dökmen, Z. (2004). *Toplumsal cinsiyet. Sosyal psikolojik açıklamalar.* (Gender, socio-psychological explanations). Istanbul: Sistem Publishing.
92. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19, 64/20) <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli>
93. Zakon o zaštiti na radu (NN 71/14, 118/14, 154/14 , 94/18, 96/18) <https://www.zakon.hr/z/167/Zakon-o-za%C5%A1titi-na-radu>

